

Vetenskapsrådet

FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING – AKTÖRER, MILJÖER OCH TEMAN

FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING – AKTÖRER, MILJÖER OCH TEMAN

Författare: Lars Geschwind och Eva Forsberg

FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING – AKTÖRER, MILJÖER OCH TEMAN

Rapporten kan beställas på www.vr.se

VETENSKAPSRÅDET

101 38 Stockholm

© Vetenskapsrådet

ISBN: 978-91-7307-261-8

Grafisk form: Erik Hagbard Couchér, Vetenskapsrådet

Layout: E-print AB

Tryck: Danagård LiTHO, Motala, 2015

FÖRORD

Syftet med denna kunskapsöversikt är att kartlägga forskning om högre utbildning i Sverige som bedrivits sedan millennieskiftet samt ge förslag på framtida forskningsriktningar och prioriteringar. Översikten ger en samlad bild av initierad, pågående och avslutad forskning samt beskriver förutsättningarna för att bedriva och sprida forskning inom området högre utbildning.

En inventering har gjorts av sökta och beviljade anslag från forskningsråd utifrån en genomgång av samtliga projektansökningar de senaste fem åren (2009-2013) till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté respektive ämnesråd för humaniora och samhällsvetenskap, samt till Riksbankens Jubileumsfond. Dessutom redovisas nationella och internationella publikationer inom området från forskare vid svenska lärosäten. Studien tar även upp centrala nätverk och konferenser samt aktörer i form av forskningsmiljöer och organisationer av relevans för svensk forskning om högre utbildning. Det konstateras att forskning om högre utbildning är ett mångfacetterat fält som tar form i skärningspunkten mellan policy, praktik och kunskapen om dessa.

Utbildningsvetenskaplig forskning rymmer en mångfald av forskning om lärande och om kunskapsbildning inom utbildning och undervisning. Översikten av forskning om högre utbildning har genomförts genomförs på uppdrag av Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén.

De slutsatser och reflektioner som presenteras är författarnas egna. Kunskapsöversikten har sakgranskats genom peer-review.

Stockholm i november 2014

Petter Aasen
ordförande

Eva Björck
huvudsekreterare

INNEHÅLL

FÖRORD	3
INNEHÅLL	5
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	9
INLEDNING	11
Uppdraget.....	11
Avgrensningar och tidigare översikter.....	12
FÄLTET FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING	16
Framväxten	16
Forskning om högre utbildning som fält.....	17
Kluster och teman	18
ARENOR OCH MÖTESPLATSER	21
Institutionell hemvist för forskare inom högre utbildning	21
Centra och institut med fokus på forskning om högre utbildning.....	23
Centrala europeiska sällskap för forskning om högre utbildning.....	24
Pedagogiska konferenser och högre utbildning.....	29
Högskolepedagogiska konferenser.....	32
Många mötesplatser internationellt men få på hemmaplan	34
EN INBLICK I INTERNATIONELL FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING	35
Inledning	35
Artiklar i internationella tidskrifter utifrån Web of Science	35
Kraftig ökning av artiklar i Web of Science	36
Vikande citering av svenska publikationer.....	37
En ökande andel publikationer i tidskrifter utanför utbildningsområdet.....	38
Nätverksrelationer för Norden sett utifrån sampublicering	38
Internationella tidskrifter om högre utbildning – en översikt.....	40
Internationella forskningsöversikter om högre utbildning	44
Internationella handböcker – stabilitet och förändring.....	44
Festskrifter – tema med variation	46
Forskning om högre utbildning – ett mångfacetterat fält	47
PROJEKTANSÖKNINGAR TILL SVENSKA FORSKNINGSFINANSIÄRER	50
Ansökningar till VR: UVK	50
Antalet ansökningar är relativt konstant och starkt	50
Beviljandegraden är jämförelsevis hög.....	51
Teman i ansökningar till UVK.....	51
Forskningsprojekten i resultatdialogerna 2005–2010.....	54
Projektansökningar till VR: HS	55

Projektansökningar till Riksbankens jubileumsfond.....	57
Rön om råd – ansökningar varierar i omfattning och innehåll	59
GENOMFÖRD FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING VID SVENSKA LÄROSÄTEN	60
Artiklar om högre utbildning i två svenska tidskrifter	60
Avhandlingar och andra publikationer från svenska lärosäten	62
Sökstrategier i SwePub och LIBRIS	62
Publikationstyperna varierar, men är i rörelse	63
Andelen referee-granskade publikationer ökar	64
Engelska – det alltmer dominerande vetenskapliga språket	65
Från monografier till sammanläggningsavhandlingar	66
Avgång med licentiat- eller doktorsexamen	66
Stor samhällsvetenskaplig dominans för forskning om högre utbildning	66
Högre utbildning – en forskningsfråga för äldre universitet och högskolor	67
Publikationsmönstren varierar mellan lärosäten av skilda slag	69
Forskningen fokuserar främst undervisning, lärande och studenterfarenheter	71
Två fördjupningsexempel	72
Sammanfattning forskningspublikationer svenska lärosäten	73
HÖGRE UTBILDNING – ETT MÅNGFACETTERAT FÄLT MED POTENTIAL	75
Ett fält med många ansikten	75
Forskningen – en av flera kunskapsproducerande praktiker	76
Fältet, disciplinerna och forskarnas hemvist	76
Produktion, kommunikation och reproduktion	77
Angelägna forskningsområden	79
REFERENSER	82

SAMMANFATTNING

Denna forskningsöversikt syftar till att kartlägga den forskning om högre utbildning i Sverige som bedrivits sedan millennieskiftet och att ge förslag på framtida forskningssatsningar och prioriteringar. Genomgången ger en samlad bild av initierad, pågående och avslutad forskning under de första tio åren av 2000-talet. Den ger också kunskap om förutsättningar för att bedriva och sprida forskning inom området högre utbildning.

Översikten innehåller en utblick och tillbakablick på fältet forskning om högre utbildning. En inventering av sökta och beviljade anslag från olika forskningsråd har genomförts, liksom en kategorisering och tematisk indelning av forskningsprojekten. Vidare redovisas här både nationella och internationella publikationer inom området från forskare vid svenska lärosäten. Bland annat ingår ett urval centrala tidskrifter, doktorsavhandlingar och andra typer av bidrag. Studien illustrerar också ett antal mötesplatser i form av centrala nätverk och konferenser samt aktörer i form av forskningsmiljöer och organisationer av relevans för svensk forskning om högre utbildning.

Den högre utbildningen har under det senaste decenniet genomgått stora förändringar: en expansion med mer heterogena studentgrupper och flexibla utbildningsformer, en målstyrd utbildning och forskning med tillhörande gransknings- och kvalitetssystem, resultatbaserad finansiering, en ökad nationell och internationell konkurrens samt nya styrnings- och ledningsvillkor efter avregleringar och sammanslagningar. Problem som kan relateras till mas-sifiering, marknadisering och managerialism ställer den högre utbildningen inför en ny situation som utmanar en traditionell förståelse av akademisk kultur och den högre utbildningens identitet och syften.

Det finns således ett påtagligt behov av att både utveckla och systematisera kunskap som finns om högskolesektorn och dess utveckling och förändringar. Sektorns betydelse för enskilda individer och samhällsutvecklingen liksom dess storlek, komplexitet och förändringstakt motiverar särskilt att forskning- en om den högre utbildningen uppmärksammas.

I denna kunskapsöversikt konstateras att forskning om högre utbildning är ett mångfacetterat fält som tar form i skärningspunkten mellan policy, praktik och kunskapen om dessa. I den avslutande diskussionen presenteras ett antal angelägna och underbeforskade kunskapsområden som också är i hög grad aktuella inom högskolesektorn, nämligen:

- Ny teknik och nya kommunikations- och undervisningsformer
- Akademiskt arbete

SAMMANFATTNING!

- Kvalitet och kvalitetsarbete
- Kopplingen forskning – utbildning
- Forskarutbildningen
- Styrning och ledning av högre utbildning
- Högre utbildning som forskningsfält.

SUMMARY

The purpose of this research review is to map out the research about higher education that has been conducted in Sweden since the new millennium and to create proposals for future research initiatives and priorities. It constitutes an overall picture of initiated, ongoing and completed research projects in the first decade of this century. It also contributes knowledge about the preconditions for conducting and disseminating research in the field of higher education.

This review includes an outlook and a retrospective look at the field of research about higher education. A record of grant applications and approvals from different research councils has been compiled and research projects have been categorised by theme. National and international publications in the area by researchers at Swedish universities are also listed. The study includes a selection of key journals, doctoral theses and other types of contributions. It also illustrates a number of meeting places such as key networks and conferences, players in the form of research centres and organisations that are relevant to Swedish research about higher education.

Higher education has undergone some major changes in the last decade: expansion with more heterogeneous student groups and flexible study forms, outcome-based education and research with dedicated evaluation and quality systems, performance-based funding, growing national and international competition and new policy and management frameworks following deregulation and mergers. Problems that can be attributed to massification, marketization and managerialism have meant that higher education is faced with a new situation that challenges the traditional understanding of academic culture and higher education's identity and objectives.

There is therefore a tangible need for developing and systematising existing knowledge about the higher education sector and its development and change. The sector's importance for the individual and for social development and its size, complexity and rate of change are particularly strong motivating factors for putting research about higher education in the spotlight.

In this knowledge overview, research and higher education are viewed as a multifaceted field that materialises at the intersection point between policy, practice and related knowledge. In the concluding discussion, a number of urgent and under-researched knowledge areas that are also highly topical for the higher education sector are presented, namely:

- New technology and new communication and teaching forms

SUMMARY

- Academic work
- Quality and quality-enhancement work
- Connection between research and education
- Graduate education
- Policy-making and leadership in higher education
- Higher education as a research field

INLEDNING

Var tjugonde svensk är direkt aktiv i högre utbildning, antingen som anställd eller som student. Den högre utbildningen utgör en av de största samhällssektorerna. Det sammanlagda antalet aktiva i högskolan uppgår till över en halv miljon individer. Sektorns kostnader uppgick 2011 till 70,6 miljarder kronor. Den högre utbildningen har under det senaste decenniet genomgått stora förändringar: en expansion med mer heterogena studentgrupper och flexibla utbildningsformer, en målstyrd utbildning och forskning med tillhörande gransknings- och kvalitetssystem, resultatbaserad finansiering, en ökad nationell och internationell konkurrens, nya styrnings- och ledningsvillkor efter avregleringar och sammanslagningar är några av de större förändringarna.

Problem som dagens universitet står inför kan relateras till tre M: massifiering, marknadisering och managerialism (Tapper & Palfreyman 2000). Dessa är inte avgränsade till högskolesektorn, utan gäller också samhället i sin helhet och utbildning mer generellt. Men de ställer den högre utbildningen inför en ny situation som utmanar en traditionell förståelse av akademisk kultur och den högre utbildningens identitet och syften (Boyadjieva 2010). I detta ligger också en förändrad relation mellan staten och den högre utbildningen, där staten som den nationella högre utbildningsinstitutionens "guardian angel" utmanas (jfr Nybom 2007).

Högskolan förväntas svara på både internt och externt formulerade krav och förväntningar. Upprätthållande och utveckling av humboldtska ideal, akademiska normer och värden är exempel på det förstnämnda, medan livslångt lärande och främjandet av en konkurrenskraftig kunskapsekonomi är exempel på det senare.

Det finns således ett påtagligt behov av att både utveckla och systematisera kunskap som finns om högskolesektorn och dess utveckling och förändringar. Sektorns betydelse för enskilda individer och samhällsutvecklingen liksom dess storlek, komplexitet och förändringstakt motiverar särskilt att forskningen om den högre utbildningen uppmärksammas.

Uppdraget

Denna översikt genomförs på uppdrag av Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén. Syftet är att kartlägga forskning om högre utbildning i Sverige sedan millennieskiftet och att utifrån detta ge förslag

på framtida forskningssatsningar och prioriteringar. Genomgången ger en samlad bild av initierad, pågående och avslutad forskning under den senaste tioårsperioden. Den ger också kunskap om förutsättningarna för att bedriva och sprida forskning inom området högre utbildning.

Vi gör inledningsvis en utblick och tillbakablick på fältet forskning om högre utbildning, för att sätta in vår studie i ett vidare sammanhang. En inventering har gjorts av sökta och beviljade anslag från forskningsråd. Vi har gått igenom samtliga projektansökningar till *Vetenskapsrådet: Utbildningsvetenskapliga kommittén* (UVK), *Vetenskapsrådet: Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap* (HS-rådet) och *Riksbankens Jubileumsfond* (RJ) för de senaste fem åren (2009-2013) och identifierat antal projekt om högre utbildning, deras andel av samtliga projekt och bedömningen av dem. Även en kategorisering och tematisk indelning av forskningsprojekten har genomförts.

Vidare redovisar vi både nationella och internationella publikationer inom området från forskare vid svenska lärosäten. Här ingår till exempel ett urval centrala tidskrifter, doktorsavhandlingar och andra typer av bidrag. Studien illustrerar också ett urval mötesplatser i form av centrala nätverk och konferenser samt aktörer i form av forskningsmiljöer och organisationer av relevans för svensk forskning om högre utbildning.

Översikten har genomförts av Lars Geschwind, KTH och Eva Forsberg, Uppsala universitet och Högskolan i Gävle. Värdefullt bistånd med insamling och analys av data har kommit från Staffan Karlsson, KTH och Wieland Wermke, Uppsala universitet.

Avgränsningar och tidigare översikter

En stor utmaning vid genomförandet av en översikt av detta slag är hur man avgränsar objektet och hur man förhåller sig till andra tidigare genomförda översikter och analyser. Till exempel har UVK sjösat ett stort antal studier om utbildningsvetenskap och dess definition, institutionella hemvist, publiceringsmönster, disciplintillhörighet etcetera. Flera av dessa berör också, om än i olika grad, forskning om högre utbildning (Broady *et al.* 2010, Hansen & Lindblad 2010, Lindberg 2004). En mer riktad analys av forskning om högre utbildning genomfördes av Lillemor Kim och Ewa Olstedt för ett drygt decennium sedan (2003). De pekar på förändrade villkor för forskning under 1990-talet. Nedläggningen av *Rådet för forskning om högre utbildning* hade inte kompenseras i form av ökade anslag till området från råd och stiftelser. De noterar den positiva roll som UVK spelat, i synnerhet när det gäller den ämnesdidaktiska forskningen. Antalet avhandlingar och monografier som behandlar problem som rör universitet och högskolor hade dock

minskat i antal. De pekar ut några områden som uppfattas som underbeforskade i ett internationellt perspektiv. Ett sådant är högskoleläraryrollen, ett annat är kopplingen mellan forskning och utbildning. Författarna efterlyser också fler studier som kopplar ihop mikro- och makronivåerna (Kim & Olstedt, 2003).

Forskningen om högre utbildning har också analyserats i andra kontexter. Drude Dahlerup (2010) genomförde på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i högskolan, en kartläggning av forskning vid svenska lärosäten om jämställdhet i akademien och som publicerats under 2000-talets första decennium. Författaren konstaterar att forskningsfältet är förhållandevis nytt, men att forskningens omfattning ökat under perioden. Ett antal kunskapsluckor pekas ut och behov betonas av bland annat komparativa och intersektionella studier liksom forskning om konsekvenser för jämställdheten av strukturella, organisatoriska och ekonomiska förändringar av akademien. Nyligen har även Linda Wedlin (2011) gjort en översikt av forskningen om mål- och resultatstyrning inom högre utbildning och forskning, på uppdrag av Riksbankens jubileumsfonds områdesgrupp Mål och resultat i offentlig sektor (MOR). I sina avslutande reflektioner argumenterar Wedlin för disciplinbaserad forskning om högre utbildning. En fördel som lyfts fram är att det är inom disciplinerna som nytänkande avseende metod- och teoriutveckling sker. En annan är att företeelser och fenomen inom högre utbildning behöver relateras till andra samhällssektorer. Forskning inom högre utbildning kan lätt bli både partikulär och defaitistisk:

En stor del av denna forskning tenderar emellanåt att bli relativt självcentrerad, egenrefererad, och, avsiktligt eller oavsiktligt, skapa en bild av exempelvis reformer och förändringar som relativt enhetliga men också som relativt oproblematiske, och ofta även oundvikliga. (Wedlin 2011 s. 53)

Vår översikt har en något annorlunda karaktär än de ovan nämnda. Vi kartlägger och analyserar forskningen om högre utbildning i en bredare mening än Kim & Olstedt (2003), som fokuserar på studier som handlade om lärande i högre utbildning. Vi angriper också forskningen om högre utbildning genom en mängd olika data och uttryckssätt. Till skillnad från Wedlins översikt redogör vi inte för specifika forskningsbidrag. Vår ambition är en annan, nämligen att ge en bild av hur fältet ser ut, vilka som deltar, vad de vill forska om och vad de faktiskt forskar om. Vår studie har mer karaktären av en kunskapsöversikt än en forskningsöversikt. I likhet med Wedlin har vi haft en bred och inkluderande ingång till vad som är forskning om högre utbildning. Det innebär bland annat att vissa data även innehåller forskning om forskning och/eller innovation i relation till högre utbildning.

Historien om forskningen om högre utbildning i Sverige har lämnat efter sig en stor mängd dokument. I det följande dyker vi ned i ett par centrala utvärderingar som har valts för att illustrera förutsättningarna för att bedriva forskning om högre utbildning. Statsvetaren Olof Pettersson avrapporterade 1992 en utvärdering av den forskning och det utvecklingsarbete som bedrivits och finansierats av Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Han konstaterar att svensk högskoleforskning fått en stark stimulans genom *Rådet för forskning om universitet och högskolor*. De internationella kontakterna har stärkts och den humanistisk-samhällsvetenskapliga grundforskningen skulle ha fortsatt nytta av att rådet behölls, menar Pettersson (s. 100). Pettersson resonerar också kring de ställningstaganden som gjorts tidigare, att rådet skulle främst ägna sig åt forskning *om* högskolan, inte *för* den, det vill säga det var långsiktig forskning som skulle prioriteras och inte utvecklingsuppdrag. Han menar dock att forskning och utveckling inte är ömsesidigt uteslutande.

Den lyckliga alliansen är givetvis att samtidigt kunna åstadkomma inomvetenskapliga nydaningar och lösningar på samhällsliga problem [...]. (Pettersson s. 101)

Det innebär inte att det inte finns risker:

Forskningen kan utarmas om den uppslukas av kortsiktiga, praktiska intressen. Högskolans reformarbete kan hämmas av att varje vardagsproblem förvetenskapligas. (Pettersson s. 105)

En ömsesidig inspiration bygger på att det sker en kommunikation mellan högskoleforskning och högskolepraktik i bägge riktningarna. Ett svagt intresse för högskoleforskning från verksamma i akademien beror på bristande forskningsinformation. Pettersson ger några exempel samtidigt som han konstaterar: "Men i övrigt åtskiljs högskoleforskningen och högskolans praktiker av en öde öken" (s. 106). Det finns en anmärkningsvärd frånvaro av aktuell, lättillgänglig och vetenskapligt grundad kunskap, anser utvärderaren.

Det är med utgångspunkt i högskoleforskningens kommunikationsbehov som Pettersson menar att det finns ett behov av en organisation, som i utvärderingen fick arbetsnamnet Högskolerådet. Det skulle uppfylla tre krav: Det skulle vara ett för universitet och högskolor eget organ. Ansvaret för att utveckla kunskapsbasen för högskolans verksamhet bör ligga hos högskolan själv. Rådet bör vidare medverka till att högskolans problem läggs till utgångspunkt för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Slutligen bör Rådet förbättra informationsförsörjningen om högskoleforskningens resultat till nytta för dem som är verksamma vid universitet och högskolor. Pettersson

avslutar rapporten med att konstatera att "Svensk forskning har passerat etableringsfasen" och vidare att "Högskolan borde nu i egen kraft kunna fortleva som ett etablerat ämne för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning" (s. 107). Han konstaterar också att

[...] humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning väsentligen är av långsiktig art. Det finns därför ingen anledning att förvänta att universitetens och högskolornas kortsiktiga problem skulle kunna lösas genom ett organ av detta slag (*Pettersson s. 109*).

Drygt 10 år senare genomfördes en utvärdering av den verksamhet som bedrevs vid *Svenska institutet för studier av utbildning och forskning* (SISTER), som i någon mån var svaret på en del av det som Pettersson rekommenderade i sin rapport. I rapporten konstateras att Sverige "som vanligt" var sent ute när det gällde grundandet av en organisation av SISTERs slag. En huvudslutsats i rapporten är att det behövs en viss grundfinansiering för ett sådant institut. Det låga basanslaget medförde en alltför opportunistisk strategi. SISTER hade också fått ett alltför omfattande område att studera: högre utbildning, forskning och innovation, menade utvärderarna. En mer rimlig ambition givet personalkapaciteten (10-12 forskare) vore att fokusera på skärningspunkten mellan dessa områden. Vidare rekommenderades att flytta fokus från grundforskning till mer policy- och problembaserad verksamhet och att i högre grad engagera doktorander i arbetet.

Vi återkommer i den avslutande diskussionen till några av de förslag som tidigare översikter och utredningar lyft fram.

FÄLTET FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING

Nedan beskrivs inledningsvis framväxten av forskning om högre utbildning kortfattat. I anslutning till detta tar vi också upp diskussionen om forskningsområdet närmast kan karakteriseras och förstås som en disciplin eller ett forskningsfält. Detta följs av en redovisning av olika kluster och teman som lyfts fram inom forskningen om högre utbildning.

Framväxten

Den internationella forskningen om högre utbildning har växt fram i takt med att den högre utbildningen i sig har expanderat som samhällssektor. Under i synnerhet 1960- och 70-talen riktades forskarnas uppmärksamhet mot den egna sektorn. Det resulterade på många platser i professurer och andra tjänster, utbildningsprogram på olika nivåer, sektorsforskningsinstitut, forskningsråd och nätverk, och följdriktigt, en ökning av omfattningen av forskningsprojekt och publikationer samt teoretiska perspektiv, metodansatser och teman som studeras (jfr Välimaa 2012).

Amaral och Magalhães (2013) beskriver framväxten av fältet forskning om högre utbildning i termer av *forerunners*, *pathfinders* and *pathtakers*. Bland forerunners finns sådana storheter som Veblen, Weber och Merton som alla beskrivit om inte högre utbildning så åtminstone forskning som verksamhet. De var dock enstaka personer som publicerade enstaka verk, exempelvis om den akademiska professionen. För grundandet av fältet forskning av högre utbildning som det ser ut idag är de så kallade pathfinders avgörande. Bland pathfinders inom forskningen om högre utbildning finner vi till exempel Burton Clark, Clark Kerr, Guy Neave, Mary Henkel, Maurice Kogan, Tony Becher, Ulrich Teichler, Ronald Barnett och Sheldon Rothblatt som var med och grundade många av de organisationer, konferenser och tidskrifter som finns idag. Flera svenska forskare var också delaktiga i att bygga upp forskningen om högre utbildning, däribland Berit Askling, Aant Elzinga, Björn Wittrock, Thorsten Nybom, Rune Premfors, Jan-Erik Lane, Marianne Bauer, (för en mer fullständig förteckning se Pettersson 1992). Nu och nyligen sker dock ett generationsskifte där de så kallade "pathtakers" tar över fältet. Vi kan i mångt och mycket tala om ett formativt moment för forskningen om högre utbildning.

Internationellt började utvecklingen efter andra världskriget i USA. De första forskningscentra skapades under 1950-talet. The Center for Studies in Higher Education (CSHE) vid UCLA, Berkeley och Center for the Study of Higher and Postsecondary Education (CSHPE) vid University of Michigan, Ann Arbor grundades båda år 1957. The Institute of Higher Education vid University of Georgia grundades år 1964. I Europa skedde utvecklingen senare. Under sent 1960-tal då brittiska och svenska (!) samhällsvetare intresserade sig för forskning om högre utbildning. 1964 grundades Society for Research into Higher Education (SRHE, mer om det nedan) i London. Många av forskningsfrågorna som ställdes, såväl i USA som i Europa, var kopplade till konsekvenser av och förutsättningar för en kraftig expansion av högre utbildning (Amaral & Magalhães, 2013).

Forskning om högre utbildning som fält

Forskning om högre utbildning beskrivs oftast som ett fält. I en nyutkommen antologi om utvecklingen av forskning om högre utbildning i Europa skriver några ledande företrädare om utvecklingen med anledning av Consortium of Higher Education Researchers (CHER) 25-årsjubileum.

Being mainly a field of studies and not a discipline, higher education has had to develop an institutional network in order to support and nurture the community of higher education researchers. (Teixeira 2013)

Ulrich Teichler, en av grundarna (pathfinders) av det som idag är fältet forskning om högre utbildning, har ägnat ett stort antal skrifter åt att definiera forskningen om högre utbildning: "a field of knowledge, study and research" (Teichler 1992, s. 37). Han har också betonat hur nära kopplingar som finns med praktiken: "closely intertwined with policy and practice" (Teichler 2003, s. 171).

En annan forskare som systematiskt har studerat fältet forskning om högre utbildning är Malcolm Tight. Även han talar hellre om ett fält än en disciplin. Följande menar Tight (2013) med referens till Davies och Devlin (2010 s. 6-7) kännetecknar discipliner:

- the presence of a community of scholars,
- the existence of a tradition or history of inquiry,
- the presence of a mode of inquiry that defines how data is collected and interpreted,

- the existence of a definition of the requirements for what constitutes new knowledge
- the existence of a communications network.

Tight diskuterar hur många discipliner som faktiskt lever upp till dessa punkter. Hur många har till exempel egna metoder? Är det inte snarare så, resonerar Tight, att forskarna ofta, åtminstone inom samhällsvetenskaperna, lånar från olika håll?

Judged by such criteria, however, it has to be doubted whether higher education research could yet be considered a fully-fledged discipline. While there is undoubtedly a community of scholars, a communications network and some history of inquiry, these are patchy and, in places, limited. There is little shared sense of what constitutes new knowledge but, rather, a good deal of wheel reinvention and replication going on. (*Tight 2013 s.138*)

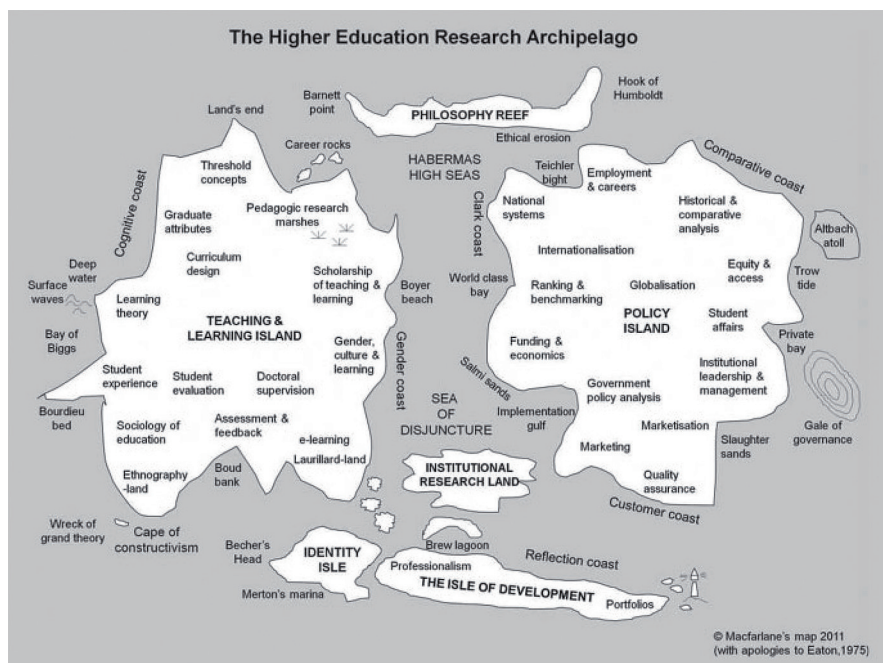
Flera forskare har argumenterat för att forskningen om högre utbildning inte heller är ett enda fält, utan flera, delvis överlappande (Clegg 2012, Tight 2003). Tight utgår från Wenger's begrepp "community of practice" "each with, in Wenger's terms (Wenger 2000) their own senses of joint enterprise, mutuality and shared repertoire" (Tight 2003, s. 398). Senare har Tight också inspirerats av de "stammar" och "territorier" som Becher & Trowler (2001) gjort kända (Tight 2008). Med stammar avses de akademiska kulturer och med territorier avses den disciplinära kunskap som de behärskar. De delar in disciplinerna i fyra kategorier: *soft pure*, *soft applied*, *hard pure* och *hard applied*. Av dessa torde forskning om högre utbildning hamna i kategorin "soft applied".

Kluster och teman

Som nämns ovan har det ifrågasatts om forskning om högre utbildning är ett enda fält. Flera forskare, bland dem Tight (2008) har identifierat två huvudsakliga kluster inom forskningen om högre utbildning:

- Quality, system policy, institutional management, academic work and knowledge
- Teaching & Learning, course design, student experience

Dessa bägge områden framgår också av figuren nedan, skapad av Bruce Macfarlane (2012):

Figur 1 Bruce Macfarlane's kartläggning av forskning om högre utbildning

I illustrationen av forskning om högre utbildning som en skärgård kan man, förutom de fyndiga referenserna till teorier och stora namn, även se att vissa områden hänger ihop tydligare än andra och att några är klart åtskilda. De bägge huvudområdena för studier är här benämnda som Teaching & Learning Island och Policy Island.

Teichler (2005) har, i en av många betraktelser över forskningen om högre utbildning, urskilt följande huvudområden för studier av högre utbildning:

- Kvantitativa och strukturella aspekter
- Kunskap och ämnesrelaterade aspekter
- Individ, undervisning/läranderelaterade aspekter
- Institutions-, organisations- och styrningsaspekter

Vi har i vår empiriska genomgång använt oss av en något mer differentierad kategorisering som utvecklats av Malcolm Tight. Hans typologi ser ut på följande vis:

1. *Teaching and learning*: student learning, different kinds of students and teaching in higher education
2. *Course design*: the higher education curriculum, technologies for learning, student writing, assessment and postgraduate course design
3. *The student experience*: assessing higher education, the on-course experience, success and non-completion, the postgraduate experience, the experience of different student groups and the transition from higher education to work
4. *Quality*: course evaluation, grading and outcomes, national monitoring practices and system standards
5. *System policy*: the policy text, national policies, comparative policy studies, historical policy studies and funding relationships
6. *Institutional management*: higher education management practice, institutional leadership and governance, institutional development and history, institutional structure, economics of scale and institutional mergers, and relations between higher education, industry and community
7. *Academic work*: including academic roles, academic development, academic careers, the changing nature of academic work and academic work in different countries
8. *Knowledge and research*: including the nature of research, disciplinarity, forms of knowledge, and the nature of the university

Figur 2 Tight's kategorisering av forskning om högre utbildning (Källa: Tight 2012a)

Vi använder oss av Tights typologi i våra analyser av empirin, främst för den möjlighet till internationella jämförelser som därigenom skapas. Tight har gjort återkommande studier av tidskrifter inom högre utbildning med hjälp av dessa kategorier och de utgör också indelningsgrund för *The Routledge International Handbook of Higher Education* som han tillsammans med Ka Ho Mok, Jeroen Huisman och Christopher C. Morphey är huvudredaktör för.

ARENOR OCH MÖTESPLATSER

I detta kapitel riktar vi intresset mot "arenor" och mötesplatser, inklusive nätverk och konferenser för forskningen om den högre utbildningen. Härvidlag kan konstateras att det internationellt finns ett stort och växande utbud av sådana, varav vissa nämndes i inledningen. Det är också intressant att notera att högre utbildning uppträder alltmer som ett tema vid ämneskonferenser som undergrupper eller så kallade *special interest groups* (SIG).

I det följande gör vi en presentation av ett urval centrala mötesplatser. Vi inleder med några reflektioner kring forskarnas institutionella hemvist. Därefter uppmärksammar vi några arenor som är specifikt inriktade mot högre utbildning. Först fokuseras ett antal europeiska centra och sedan ett antal sällskap som återkommande organiserar konferenser och är utgivare av publikationer med inriktning forskning om högre utbildning. Avslutningsvis behandlar vi ett antal konferenser inom utbildningsvetenskap och högskolepedagogiska konferenser.

Institutionell hemvist för forskare inom högre utbildning

Många har noterat att forskning om högre utbildning saknar en given institutionell hemvist. Philip Altbach (Forest & Altbach 2006) skriver till exempel "in part because higher education has no disciplinary base, it has never had a clear academic home" (s. 2). Teichler påpekar att det handlar om "a small field, as a theme-based and relatively fragmented field and as a field with an enormously varied institutional basis" (Teichler 2006).

En fråga som bland annat Teichler har tagit upp vid olika tillfällen är det faktum att forskning om högre utbildning saknar egna begrepp, utgångspunkter och förklaringsmodeller, med undantag för fenomenografi. Det är ett eklektiskt fält som lånar frekvent från andra, främst samhällsvetenskapliga, ämnen.

Hans N. Weiler (2008) beskriver flera olika ingångar till fältet:

- The duration of involvement in research on higher education: short phases versus long career-shaping phases,
- The extent to which their professional identity is linked to a discipline or a topic in the domain of higher education,

- Whether they understand their research as more theoretically oriented or more practice-oriented or whether they strive for any combination of these thrusts,
- The degree of cooperation with other scholars in research and the institutional basis of research: whether research is undertaken by individuals, in project teams, in small continuous research groups, in sizeable research institutions, etc.

Fältet forskning om högre utbildning befolkas således av forskare som har olika institutionell hemvist, och därmed olika förhållningssätt. Mycket av forskningen sker, även internationellt av forskare som främst är förankrade i sina discipliner. En del forskare, till exempel norrmannen Johan P. Olsen har temporärt men med stor tyngd bidragit till fältets utveckling. De humanistisk-samhällsvetenskapliga disciplinerna dominerar, men en relativt stor del av forskningen genomförs också av forskare som är baserade vid andra fakulteter (motsvarande). Det gäller givetvis en hel del ämnesdidaktisk forskning liksom forskning kring professionsutbildningar.

En grov uppdelning av forskartyper är följande (Weiler 2008):

- The discipline-department based researchers on higher education
- The continuous discipline-based higher education scholars
- The scholars based in higher education research institutes
- The applied higher education researchers and research units
- The occasionally researching practitioners.

En viktig utgångspunkt gäller förstås finansieringen och, i förlängningen av det, kopplingen till utbildningen och annan verksamhet. Teichler har vid olika tidpunkter påpekat hur korta uppdrag av tillämplad karaktär både är en möjlighet och en risk. Det ger en kort planeringshorisont och stor sårbarhet. Det ger också möjligheter att ha en stark koppling till praktiken i sektorn. En del centra och institutioner som är baserade vid universitet har också utvecklat forskarutbildningar och masterprogram, inklusive MBA. Det är dock fortfarande i relativt liten skala. Merparten av inkomsterna kommer från forskningsanslag och andra projekt, till exempel uppdrag, utredningar och utvärderingar.

Centra och institut med fokus på forskning om högre utbildning

Som framgår ovan består fältet av forskare med olika institutionell hemvist. I det följande ser vi närmare på ett urval europeiska framträdande institut och centra som under längre tid producerat kunskap om högre utbildning:

- *Centre for Higher Education Policy Studies* (CHEPS),
- *Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning* (NIFU),
- *Centro de Investigação de Políticas de Ensino Superior* (CIPES),
- *The International Centre for Higher Education Research-Kassel* (INCHER)
- *Centre for Higher Education Studies* (CHES)

Som framgår nedan har dessa centra sin bas i olika länder, de flesta vid universitet men exempel finns också på fristående institut.

Centre for Higher Education Policy Studies, CHEPS, är baserat vid Twente universitet. Centret firar sitt 30-årsjubileum i juni 2014. Personalen består av ett knappt 20-tal fasta medarbetare som främst ägnar sig åt forskning. CHEPS erbjuder även utbildning på samtliga nivåer och har examinerat flera kända forskare inom fältet Higher Education i sin forskarutbildning. CHEPS är också involverat i konsultprojekt världen över.¹

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) är ett fristående institut för studier av högre utbildning, forskning och innovation som har en historia som går tillbaka 50 år i tiden. Det är baserat i Oslo. För några år sedan ändrade institutet namn från norsk till nordisk, vilket också innebar en förändring vad gäller ambitioner och målgrupp. NIFU är ett av Europas största institut med drygt 90 medarbetare.²

Centro de Investigação de Políticas de Ensino Superior (CIPES) grundades 1998 och är sedan 2007 baserat vid universiteten i Aveiro och Porto. Den forskning som bedrivs ligger inom följande tre områden: system level policies, institutional and organizational analysis, and resources, allocation and human capital.³

The International Centre for Higher Education Research-Kassel (INCHER) vid Universitet i Kassel grundades år 1978. INCHER är ett tvärvetenskapligt institut som tar sig an frågor om högre utbildning utifrån flera perspektiv.

¹ <http://www.utwente.nl/mb/cheps/>

² <http://www.nifu.no/>

³ http://sigarra.up.pt/cipes/WEB_BASE.GERA_PAGINA?P_pagina=2301

Där arbetar ett knappt 40-tal medarbetare. Förutom att bedriva forskning erbjuder centret ett masterprogram i Higher Education som dock lades ned år 2013. Forskningen bedrivs för närvarande inom följande teman: Students and Graduates, Change of Knowledge, Governance and Organization, Innovation and Transfer.⁴

Centre for Higher Education Studies (CHES) finns vid Institute of Education, University of London. Institutet som grundades 1985 har ett knappt tiotal kärnmedarbetare, varav flertalet är seniora forskare, och en lång rad associerade. De erbjuder forskning, konsultverksamhet och en MBA i Higher Education Management.⁵

Centrala europeiska sällskap för forskning om högre utbildning

Ytterligare några centrala mötesplatser för forskare med fokus på högre utbildning utgörs av sällskap av skilda slag. Här lyfter vi fram fyra av de största och mer kända europeiska sällskapen:

- *The Consortium of Higher Education Researchers* (CHER)
- *The Society for Research into Higher Education* (SRHE)
- *The European Association for Institutional Research* (EAIR)
- *Higher Education Development Association* (Hedda)

Sett utifrån respektive organisations målgrupp och medlemmar kan man i viss mån få vägledning redan av de motto som formulerats. För SRHE är devisen "Advancing Knowledge, Informing Policy, Enhancing Practice" och för EAIR har orden "Linking Research, Policy and Practice" formulerats. Nedan ser vi närmare på hur respektive organisation presenterar sig på sina hemsidor.

⁴ <http://www.uni-kassel.de/einrichtungen/en/incher/home.html>

⁵ <http://www.ioe.ac.uk/research/156.html>

Vi börjar med *The European Association for Institutional Research* EAIR:

EAIR, The European Association for Institutional Research, is a unique international association for higher education researchers, practitioners, managers and policy-makers. EAIR has established itself since its inception in 1979 as an association of experts and professionals interested in the relationship between research, policy and practice in higher education. EAIR has developed from its roots as a European version of the US-based Association for Institutional Research (AIR), widening its sphere of interest to policy at all levels, institutional, national and international. In 1989 EAIR became an independent membership organisation. Although the initials refer to institutional research, EAIR formally added 'The European Higher Education Society' to its logo and then appended the strap-line 'Linking Research, Policy and Practice'. This reflects the direction that EAIR has taken: it crosses boundaries between types of activities and seeks a mix of researchers, lecturers, administrators, managers and policymakers. Crossing boundaries means sharing best policy and management practices, learning from peers and exchanging and reflecting upon research findings. At the same time, we actively seek partnerships with like-minded organisations and associations.

Over the years EAIR has expanded considerably and currently has nearly 400 members from 50 different countries all over the world, including Africa, South America, Asia and Australasia. EAIR members are working in universities, polytechnics and other higher education institutions, primarily but not exclusively in Europe - either in university administration, or in academic departments with particular research interests in management issues. EAIR is also of relevance to policy makers in governmental ministries and policy units.

EAIR holds its annual Forum in August or September. EAIR publishes a journal 'Tertiary Education and Management' (TEAM) and a Monograph Series 'Research, Policy and Practice in Higher Education'.

EAIR är således en organisation för både praktiker och forskare. Det som började som "institutional research", framtagning av data och analyser till det egna lärosätet, har utvecklats till att bli alltmer forskningsnära. Sällskapet har en årlig konferens plus andra möten, en tidskrift och en bokserie. Om vi då ser närmare på *The Society for Research into Higher Education*,

SRHE finner vi en organisation som har delvis andra och forskningsmässigt högre ambitioner för sina medlemmar. Här finns förutom den årliga konferensen och flera högt rankade tidskrifter och en bokserie med välkända titlar, även en mängd evenemang, grupper för olika intressen och praktiska övningar. SRHE är intressant bland annat genom att forskare från bägge sidor av "skärgården" ovan deltar, det vill säga såväl forskare som är intresserade av undervisning och lärande som de som är mer inriktade mot policy och ledningsfrågor.

The Society for Research into Higher Education is a UK-based international learned society concerned to advance understanding of higher education, especially through the insights, perspectives and knowledge offered by systematic research and scholarship. The Society aims to be the leading international society in the field, as to both the support and the dissemination of research.

More fully, its broad aims are to:

- Stimulate new forms of research and inquiry into higher education as a field of study
- Assist in developing research capacity in relation to the field
- Encourage and support those coming into the field of higher education studies
- Develop a network of scholars and researchers in the field of higher education studies
- Offer fora for the presentation of research and scholarship in the field
- Promote the development and widening of research methodologies in the field
- Provide opportunities for the publication of research and scholarship in the field
- Develop opportunities through which researchers in the field can engage with policy makers, practitioners within higher education and other potential interested parties so that policy and practices may be shaped by research

Consortium of Higher Education Researchers, CHER, slutligen har en mindre tydlig koppling till policy och praktik. Det är det av nämnda sällskap som anger att den har en konferens exklusivt för forskare inom fältet snarare än för praktiker.

Consortium of Higher Education Researchers

What is CHER?

There are some principles that were accepted by CHER as being relevant for the activities to be undertaken:

- A first principle is that the emphasis of CHER should be on the exchange of ideas with the objective to improve the theoretical bases and the quality of research on higher education.
- A second principle is that CHER develops links with international organisations involved in research and policy on higher education. CHER seeks support of these organisations, without becoming closely associated with a single one of them.
- A third principle is that in order to structure the organisation CHER is an individual membership organisation.

Given these objectives, CHER aims at developing activities in the field of research on higher education. It wants to stimulate cooperation in research projects and to develop further the internationalisation of higher education research. CHER stimulates the development and implementation of an advanced international training programme on higher education in Europe.

Finally, CHER regularly organizes an international symposium to discuss the developments in higher education and higher education research.

Higher Education Development Association, Hedda grundades år 2001 av sju institut/centra med expertis inom högre utbildning. Verksamheten koordineras av Universitetet i Oslo.⁶ Även för Hedda är det uttryckliga syftet att stärka relationen mellan forskning och praktik.

The aim [is] to form an association with a richly unique knowledge and expertise basis on higher education.

Hedda is designed to strengthen the relationship between higher education research and practice. The association is a coordinating body aiming at organizing and supporting the academic expertise and knowledge on higher education in Europe.

Hedda is engaged in the following activities:

- Research
- Publications
- Consulting
- Conference/Seminars
- Offer a Master programme in Higher Education
- Podcasting/Blogging

Förutom dessa sällskap vill vi nämna ett femte som understryker att fältet befinner sig i ett generationsskifte. ECHER står för Early Career Higher Education Research Network. Det är ett nätverk för yngre forskare inom fältet forskning om högre utbildning som har bildats för att säkra tillväxten av forskare i och om fältet.⁷

Sammantagna illustrerar dessa mötesplatser väl de kännetecken som vi identifierat ovan: vetenskapligt gränsöverskridande och närhet till praktiken. Vi har återgivit deras "mission statements" för att visa vad sådana initiativ har ambitionen att åstadkomma och vilka verksamheter de initierar och organiserar samt har finansiering för att bedriva.

⁶ <http://uv-net.uio.no/wpmu/hedda/about/>

⁷ <http://www.echer.org/>

Pedagogiska konferenser och högre utbildning

Pedagogiken, eller i ett internationellt perspektiv, Educational Sciences, är en central hemvist för många som forskar om högre utbildning. Att så är fallet framgår av olika internationella översikter liksom av det kommande kapitlet om publikationsmönster. Om vi ser närmare på några konferenser inom det pedagogiska fältet så framträder en skiftande bild. Idag finns inte någon återkommande nationell konferens för forskning om högre utbildning inom disciplinen pedagogik eller närliggande kunskapsområden. I redovisningen nedan är fokus på de konferenser som av följande organisationer:

- *the Nordic Educational Research Association* (NERA),
- *the European Educational Research Association* (EERA)
- *the American Educational Research Association* (AERA).

Nämnas kan också att *Vetenskapsrådet, Utbildningsvetenskapliga kommittén* årligen anordnar en konferens – den så kallade *Resultatdialogen* – där de forskningsprojekt som erhållit bidrag framträder och redovisar sina resultat. Här ingår då också forskning om högre utbildning. Vi uppmärksammar dock dessa i kapitlet om forskningsprojekt och tar därför inte närmare upp den konferensen här.

The Nordic Educational Research Association, NERA etablerades 1972 och är den arena som samlar flest utbildningsvetenskapliga forskare inom sitt område i Norden. Kopplat till medlemskapet är tidskriften *Nordic Studies in Education*. Konferenser anordnas på årlig basis för en rad olika specialintressen.

Huvudsyftet med NERA är:

- encouraging and enhancing communication and collaboration amongst educational researchers in the Nordic countries
- promoting excellent educational research with high relevance for educational issues, policies and practices within the Nordic and non-Nordic societies as well
- developing and strengthening the position of Nordic educational research in the European and international settings
- promoting communication and collaboration between Nordic educational researchers and educational researchers from other countries⁸

⁸ <http://www.nfpf.net>

Sammanlagt finns inom NERA 25 nätverk, varav ett specifikt för *Higher Education*. Därtill finns ytterligare två som har mer direkt relevans än övriga nätverk: *Teacher's Work and Teacher Education* samt *Adult learning – at work, in education and everyday life*. Det är först under de senaste fyra åren som det funnits ett nätverk med den specifika beteckningen *Higher Education* och som syftar till att samla forskare inom det bredare fältet högre utbildning. Det framhålls att nätverket har en längre historia under olika beteckningar. Nätverket, områden som varit särskilt betydelsefulla och det gemensamma forskningsintresset beskrivs på följande sätt:

The network consists of educational researchers engaged in any aspect of or phenomenon in higher education as the object of research. The research within the network, thus, represents varied research-paradigms, methodological approaches, educational theories or learning theories.

Higher Education is understood as a broad term covering the social life, learning and teaching, professional development in and the organization of higher education nationally as well as internationally.

Over the last years the more prominent contributions have been related to: student learning in different programmes, students' characteristics and learning trajectories, student assessment, university teachers' development and working conditions, institutional and curricular development and the Bologna process. The common research interest could be described as the life and changes in and development of the sector of higher education.

På den senaste konferensen i Lillehammer 2014 var 16 bidrag accepterade till nätverket *Higher Education*, av dessa var tre från forskare vid svenska lärosäten. Tematiskt behandlades målstyrning och pedagogik, profession och politik; professionellt ansvar i akademien samt utvärdering av ett akademiskt entreprenörprogram. I andra nätverk tas också upp värden och mål i högre utbildning, styrning och bruk av expertis, plagiat och moral, forskarutbildning och några bidrag behandlar lärarutbildning.

The European Educational Research Association, EERA som bildades 1994 är NERAs motsvarighet på den europeiska nivån. Dess övergripande syfte är att:

- encouraging collaboration amongst educational researchers in Europe
- promoting communication between educational researchers and international governmental organisations such as the EU, Council of Europe, OECD and UNESCO
- improving communication amongst educational research associations and institutes within Europe
- disseminating the findings of educational research and highlighting their contribution to policy and practice.⁹

Även EERA har en tidskrift, *the European Educational Research Journal*, kopplad till sin verksamhet. Årligen anordnas en konferens som i sig rymmer 31 nätverk. I likhet med NERA finns ett nätverk som fokuserar exklusivt på högre utbildning: *Research in Higher Education*. Dessutom finns ytterligare några nätverk som mer än andra aktualiserar frågor med relevans för området högre utbildning, exempelvis: *Teacher Education Research; Vocational Education and Training (VETNET)*; *Continuing Professional Development: Learning for Individuals, Leaders, and Organisations* samt *Policy Studies and Politics of Education*.

Nätverket för *Research in Higher Education* har som mål att vara en mötesplats för människor och projekt som arbetar med högre utbildning. Ambitionen är att synliggöra bilder av policy, trender och utveckling i olika länder liksom att främja samverkan och spridning. Då det finns en omfattande diskussion om metodologiska frågor inom fältet förväntas medlemmar i nätverket bidra med reflektioner kring detta i sina konferensbidrag.

Nätverket har fem tematiska forskningsfält och i parenteserna nedan anges antalet papers inom respektive område vid konferensen 2013:

- Teaching, learning and assessment in higher education (37)
- Student transitions and graduate employability (18)
- Academic work and professional development (22)
- Policy, management and governance in higher education (10)
- Inclusion and diversity in higher education settings (17)

I rapporten från konferensen 2013 konstateras att den vetenskapliga nivån generellt sett var god, men varierad och att det fanns både etablerade fors-

⁹ <http://www.eera-ecer.de>

kare inom området och ett antal doktorander bland presentatörerna. 2014 planerar nätverket om högre utbildning tillsammans med *The Society for Research into Higher Education*, SRHE att anordna ett förseminarium med den tentativa titeln *Higher education in turbulence – how to move forward*.

The American Educational Research Association, AERA slutligen, etablerades redan 1916 och är världens största utbildningsvetenskapliga årliga konferens. Syftet med AERA beskrivs på följande sätt:

The American Educational Research Association (AERA), a national research society, strives to advance knowledge about education, to encourage scholarly inquiry related to education, and to promote the use of research to improve education and serve the public good. ¹⁰

AERA ger ut såväl internationella översikter som flera tidskrifter. Ingen av dessa fokuserar explicit högre utbildning och det gäller också de 160 olika speciella intressegrupperna (SIG). Det innebär inte, varken när det gäller publikationerna eller konferenserna, att det saknas artiklar eller paper kring högre utbildning. De har dock ingen specifik mötesplats inom denna organisation. Dock finns mer avgränsat SIG för *Academic audit research in teacher education*, *Measurement and assessment in higher education*, samt *Doctoral education across the disciplines*.

Högskolepedagogiska konferenser

Slutligen riktar vi, för att exemplifiera närheten till praktiken, uppmärksamheten mot ett begränsat urval högskolepedagogiska konferenser, både nationella och internationella.

- *NU-konferensen* (NU = nätverk och utveckling)
- *The International Consortium for Educational Development*, ICED
- *The Higher Education Research and Development Society of Australasia*, HERDSA

NU-konferensen är en nationell konferens som anordnas vartannat år och vänder sig till alla som är engagerade i svensk högre utbildning. Huvudsyf-

¹⁰ <http://www.aera.net>

tet med konferensen är att främja pedagogiskt utvecklingsarbete genom att erbjuda en mötesplats för spridning, dialog och debatt. Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF) är värd och arrangemanget står universitet och högskolor för. 2014 års konferens ägde rum i Umeå.¹¹

The International Consortium for Educational Development, ICED, är en internationell konferens som främjar pedagogisk och akademisk utveckling över hela världen och som organiserar nationella enheter. Sverige representeras av *the Swedish Network for Educational Development in Higher Education*, SwED-Net. Nedan beskrivs både mål, målgrupp och syfte för ICED.

The object of ICED is for the public benefit to advance education worldwide by promoting, sustaining and increasing individual and collective knowledge and understanding of all aspects of educational development in higher education. ICED is a network whose members are themselves national organisations or networks concerned with promoting good practice in higher education. The ICED Council is formed by Presidents, or their representatives, of a country's academic staff development network(s).

The aims of ICED are:

- To help partner organisations develop their capacity for educational development in higher education through the sharing of good practice, problems and solutions.
- To increase the number of partner organisations of ICED.
- To help educational developers in countries where no national network exists to form such a network.
- To support educational development in higher education in developing countries.
- To link with other national and international organisations.¹²

The Higher Education Research and Development Society of Australasia, HERDSA, med bas i Australasien, är ytterligare ett sällskap för forskning och utveckling. Här är medlemskapet individuellt. De erbjuder bland annat en tidskrift – *Higher Education Research and Development* – och en konferens vartannat år.¹³

¹¹ <http://www.nu2014.se/>

¹² <http://www.iced2014.se/aboutIced.shtml>

¹³ <http://www.herdsa.org.au/>

The Higher Education Research and Development Society of Australasia is a scholarly society for people committed to the advancement of higher and tertiary education. It promotes the development of higher education policy, practice and the study of teaching and learning.

Många mötesplatser internationellt men få på hemmaplan

Som konstateras inledningsvis finns relativt många mötesplatser för forskare som studerar högre utbildning. Dessa arenor har dock en skiftande karaktär i förhållande till de olika syften de förväntas fylla. Många arenor utgör mötesplatser för såväl policy och praktik som forskning. Flera fora har ett särskilt intresse för högskolepedagogiska frågor, medan andra avser att bidra till utvecklingen av styrningen, ledning och organiseringen av akademien.

Vi har också kunnat peka på flera sammanhang där forskningen om den högre utbildningen och främjandet av produktionen av ny kunskap om akademien – utbildningen, forskningen och dess villkor – står i förgrunden. Detta gäller särskilt internationellt, men även nordiska sammanhang har identifierats. Det saknas dock forskningskonferenser om högre utbildning på nationell nivå liksom ett gemensamt nätverk på den globalt mest omfattande utbildningsvetenskapliga konferensen. Vi har dock noterat att det finns ett fåtal mer eller mindre livaktiga nationella nätverk.

Medan det internationellt har utvecklats institut, masterprogram och forskarutbildning i anslutning till särskilda centra och sällskap för forskning om högre utbildning så saknas sådana sammanhang i det svenska forskningslandskapet.

EN INBLICK I INTERNATIONELL FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING

Inledning

En viktig del av kunskapen om ett fält handlar om hur kunskapen publiceras. I det följande ser vi närmare först på förekomst av artiklar om högre utbildning i internationella tidskrifter. Här tar vi vår utgångspunkt i Web of Science för att ge en översiktlig bild av forskningslandskapet. Därefter gör vi ett nedslag i internationella tidskrifter som är specifikt inriktade på forskning om högre utbildning. Avslutningsvis ges en kortfattad orientering utifrån ett urval handböcker och festskrifter som fokuserar högre utbildning.

Artiklar i internationella tidskrifter utifrån Web of Science

Även om det finns problem med bruk av bibliometri så kan vissa mönster identifieras som kan användas som en av flera ingångar för att beskriva ett fält. Det är dock väsentligt att notera begränsningar som finns ifråga om representation inom en databas som Web of Science. Det gäller bland annat andelen tidskrifter som är inkluderade samt tidskrifternas innehållsliga, språkliga och geografiska hemvist. Man bör därför iaktta stor försiktighet när det gäller tolkningen av siffrorna.

Analysen av de internationella tidskrifterna är baserad på publikationer (articles & reviews) inkluderade i Web of Science och som har följande kriterier:

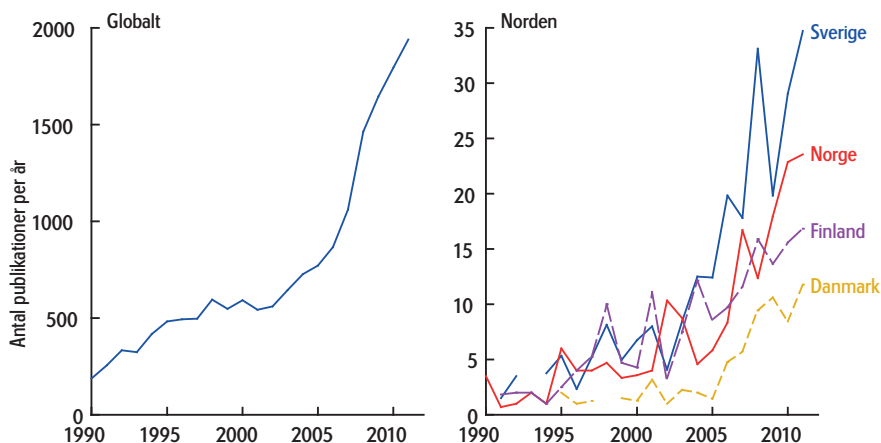
- 1) Alla artiklar i de tidskrifter som har "HIGHER" och "EDUCATION" i titeln (11 tidskrifter)
- 2) Alla artiklar (oavsett tidskrift) där "HIGHER EDUC" finns i publikationens titel, sammanfattning eller nyckelord (både författarnas nyckelord och de som Thomson Reuters [TR] lägger till)
- 3) Alla artiklar där "UNIVERSITY EDUC" eller "TERTIARY EDUC" finns (för övrigt som punkt 2 ovan)

Figur 3 Sökkriterier i Web of Science

Sökningen resulterade i drygt 21 000 publikationer (globalt under 30 år). Den övervägande delen av artiklarna erhöles genom urvalskriterium 2 och nästan hela återstoden med kriterium 1. Endast en mindre andel hittades med kriterium 3.

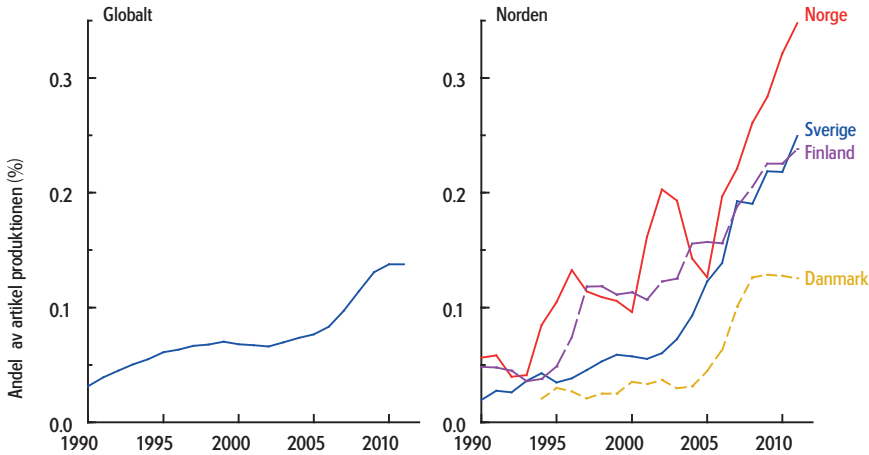
Kraftig ökning av artiklar i Web of Science

Vi kan notera att antalet artiklar som ingår i tidskrifter i Web of Science ökar påtagligt i början av 2000-talet. Det gäller globalt, men också alla de nordiska länderna, inte minst Sverige. Av figur 4 framgår att det totala antalet artiklar om högre utbildning ligger runt 2000 år 2010. Vi ser också att antalet artiklar i de nordiska länderna varierar över tid. Trenden är dock stigande. Det här är både en effekt av förändrade publikationspraktiker, det vill säga forskarna publicerar i dessa tidskrifter, och att antalet tidskrifter i WoS ökar över tid.

Figur 4 De utsökta publikationerna antal fördelade per år

Statistiken ovan, i absoluta tal, för de nordiska länderna är inte helt lätt att tolka dels eftersom länderna varierar en del i storlek (total volym i WoS), dels på grund av den nämnda nytillkomsten av publikationer genom ökningen av antalet tidskrifter. För Sveriges del är 35 artiklar registrerade i WoS för 2010 att jämföra med exempelvis Danmark som har 11 artiklar. I figur 5 visas utvecklingen för publikationer inom "higher education" i förhållande till samtliga publikationer globalt och för respektive nordiskt land.

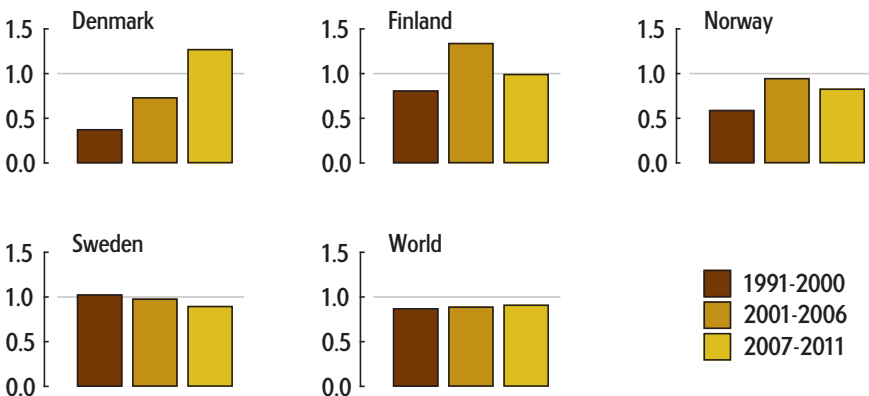

Figur 5 Andel av artikelproduktionen (%)

Globalt står "higher education" för närvarande för knappt 1,5 promille av alla publikationer i WoS (enligt urvalsdefinitionen ovan). För alla nordiska länder utom Danmark, är andelen betydligt högre. Efter ökningen 2005-2008 ligger Danmark nära världsgenomsnittet.

Vikande citering av svenska publikationer

Ett sätt att mäta genomslaget för forskningen är att räkna hur ofta den citeras. Medelcitering för de nordiska länderna under tre perioder framgår av figur 6. På grund av det ringa antalet publikationer är det inte meningsfullt att dela upp statistiken på kortare perioder.

Figur 6 Medelcitering för artiklar i de nordiska länderna

Intressant att notera är att den svenska trenden är vikande medan Danmark visar en ökning, vilket också bör ses i relation till det antal publikationer respektive land har för dessa år (jämför figur 4).

En ökande andel publikationer i tidskrifter utanför utbildningsområdet

Forskning om högre utbildning publiceras inte bara i tidskrifter som klassificeras som utbildningstidskrifter. En stor del av forskningen redovisas och sprids i andra fora. Som framgår av tabellen nedan har andelen förändrats över tid. Den globala produktionen fanns under 1980-talet nästan helt i tidskrifter som Thomson Reuters klassat som "Education & Educational Research" (92 %). Sedan dess har andelen artiklar om högre utbildning som publiceras i utbildningstidskrifter mer än halverats.

Tabell 1 Antal och andel artiklar om högre utbildning i utbildningstidskrifter

	1982-1990	1991-2000	2001-2011
Antal artiklar	1393	2366	5419
Andel (%)	92	52	44

Över hälften (56 %) av publikationerna återfinns under perioden 2001-2011 alltså i tidskrifter som ligger utanför det som klassas som utbildningsvetenskap. Higher education-publikationerna är spridda över ett stort antal ämnen i Web of Science. Totalt finns drygt 250 ämnen definierade. Higher educationpublikationer återfinns i 225 av dessa. De områden som kommer näst efter utbildningsvetenskap har samtliga mindre än 4 % av artiklarna. Economy, Public, Environmental & Occupational Health, Information Science och Library Science, Sociology och Nursing hör till dem som har mer än 2 %.

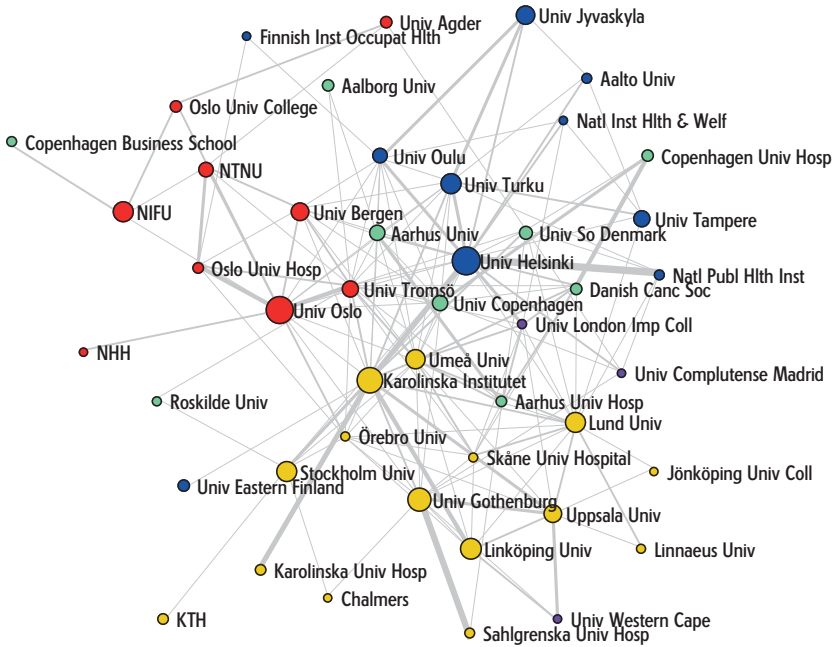
Nätverksrelationer för Norden sett utifrån sampublicering

Vi har använt data från perioden 2001-2011 för att också urskilja samverkansrelationerna för forskare vid olika lärosäten i Norden och som forskar om högre utbildning. Data anger sampubliceringer mellan forskare, men endast de fall som omfattar minst fem gemensamma publikationer mellan lärosätena finns med i illustrationen i figur 7.

Eftersom det är Web of Science är dominansen för de anglosaxiska län-

derna stor. Vi kan också konstatera att det är de stora universiteten som dominerar. Det gäller generellt.

Med en sådan utgångspunkt ser samverkansrelationerna ut som i nätverksbilden nedan:

Figur 7 Samarbetsnätverk, minst 5 publikationer 2001-2011

Bilden visar de stora universitetens centrala roll. För Sveriges del framträder särskilt Karolinska institutet vars centrala position bland de svenska universiteten torde vara en kombination av en relativt hög publicering, men också att medicinsk utbildningsvetenskaplig forskning företrädesvis publiceras i tidskrifter som fångas upp av Web of Science. Det spelar stor roll hur publiceringstraditionerna ser ut vid det aktuella lärosätet.

Internationella tidskrifter om högre utbildning – en översikt

Efter denna översiktliga bild av tidskriftspubliceringens omfattning och utveckling över tid ser vi nu närmare på tidskrifter inom högre utbildning.

De flesta ledande tidskrifterna grundades på 1970-talet, som en följd av sektorns och forskningsfältets tillväxt och ökade betydelse. De två äldsta – The Journal of Higher Education (1930) och Higher Education Quarterly (1947) – är dock klart äldre än så. De flesta tidskrifterna är baserade i USA, Australien eller Storbritannien.

Teixeira (2013) som analyserat innehåll och metoder i forskning om högre utbildning valde ut artiklar i antal ledande tidskrifter inom fältet högre utbildning. Dessa redovisas i tabell 2.

Tabell 2 Ett urval ledande tidskrifter inom fältet högre utbildning. Källa: Teixeira 2013, s. 105.

Tidskrift	Grundad år	Antal nr per år	Affiliering
The Journal of Higher Education	1930	6	AIR/Ohio State University Press/USA
Higher Education Quarterly	1947	4	SRHE/UK
Higher Education	1972	12 - två volymer, 6 nr i varje	Springer/Europe
Research in Higher Education	1973	8	Springer/USA
Studies in Higher Education	1976	6	SRHE/UK
The Review of Higher Education	1977	4	ASHE/USA
The Journal of Higher Education Policy and Management ¹⁴	1979	6	ATEM/LH Martin Institute/ Australia
Higher Education Policy	1988	4	International Association of Universities/Paris

Teixeira analyserar författarnas affiliering och konstaterar i sin genomgång av dessa tidskrifter att fältet består av författare från en mängd olika discipliner. Hans bild bekräftar bilden från Web of Science: den största andelen av huvudförfattarna kommer från pedagogik (Education) följt av Economics

¹⁴ Tidigare the Journal of Tertiary Education Management

and Management. Föga förvånande dominerar författare från de så kallade västländerna, med särskilt stor dominans för de engelskspråkiga länderna.

En genomgång av de teman som beforskas visar en del intressanta resultat. Huvudområdena i tidskrifterna ovan är, enligt Teixeira (2013) följande:

- System regulation/Government and Higher Education Institutions (HEIs)
- Institutional analysis, governance and management
- Quality assessment
- Funding and economic issues
- Access and equity
- Learning
- Students' satisfaction and performance
- Academic profession

Dessa kategorier fångade in cirka 90 % av artiklarna i tidskrifterna *Higher Education*, *Studies in Higher Education*, *Higher Education Policy* och *Higher Education Quarterly*. Teman som dominerar i norra Europa är Students' satisfaction (28 %), System regulation/government and HEIs (21 %), Quality, evaluation and assessment (17,5 %) samt institutional analysis, governance and management (14 %) (Teixeira 2013, s. 116).

Malcolm Tight har, som nämnts, systematiskt och vid upprepade tillfällen genomfört studier av fältet forskning om högre utbildning. Han har också publicerat en av de ledande böckerna om forskning om högre utbildning: *Researching Higher Education* (Tight 2003, Tight 2012a). Tight tematiserar artiklar i 15 av de tongivande tidskrifterna och identifierar följande analysnivåer:

- the individual, student or academic;
- the course or group of students and their teachers;
- the department or centre, a larger group of academics and students in a particular subject area or discipline;
- the institution, university or college;
- the region (part of a country or a group of institutions);
- the nation or country;
- the system or idealized arrangement of higher education; and
- the international level, involving a consideration of two or more national systems.

I de 567 artiklar som publicerades i de valda 15 tidskrifterna under år 2010 fann Tight att nationen var den vanligaste nivån (37 %) följt av lärosäte (26 %), internationellt (13 %) och kurs (12 %). Den individuella nivån var ytterst

sällsynt: endast 1 % (fyra artiklar) fokuserade den nivån. Förklaringen till det låga intresset för individer finner Tight inte bara i de uppenbara bristerna på generaliserbarhet utan också i forskningsetiska skäl. Det blir helt enkelt för känsligt att fokusera enskilda individers roll i utvecklingen.

Tight resonerar också kring varför fallstudierna på kurs- och lärosättesnivå så ofta berättar om lyckade exempel:

Almost all published studies pitched at the institutional level or below relate to successful practice. It is easy to understand why this might be so, as failure may not be seen to reflect so well on those involved; and those in management roles at department, faculty or institutional levels are unlikely to encourage, and may not look kindly upon, reports of failed initiatives, however well-presented and argued they might be. Yet, one would expect that at least as many changes to practice would lead to failure as to success, and the nature and causes of failure may be just as illuminating as those of success. (*Tight, 2012b, s. 287*)

Det finns därför, enligt Tight, ett underskott av artiklar som handlar om misslyckade försök och (själv-)kritiska analyser av förändringsprocesser. En annan observation i samma artikel är att forskare hellre bygger upp egna databaser och samlar in egen statistik än använder befintlig statistik som till exempel myndigheter ansvarar för.

I en jämförelse mellan 2000 och 2010 av samma 15 tidskrifter konstaterar Tight att det har skett en ökning av antalet artiklar, från 388 till 567, det finns en ökad internationell bredd representerad i tidskrifterna samt en stärkt roll för kvinnliga forskare inom fältet högre utbildning (Tight, 2012b).

När det gäller metoder har flera forskare konstaterat att det inte finns någon speciell metod som präglar fältet. Tvärtom används samtliga de vanligast förekommande samhällsvetenskapliga metoderna. Dessa metoder är dessutom tämligen ytligt behandlade och sällan använda eller kombinerade på något innovativt sätt. Det gäller i synnerhet dokumentanalys, som sällan eller aldrig är beskriven på ett utförligt sätt. Några metoder är dock mindre vanligt förekommande, vilket Tight påpekar:

Other method/ological approaches, such as auto/biographical, observational and conceptual approaches, are used less commonly. With the exception of phenomenography, there do not appear to have been any particular methodological developments made within higher education research. (*Tight, 2013, s. 149*)

I tabell 3 redovisas Tight's klassificering av 567 internationella artiklar i 15 tidskrifter från 2010.

Tabell 3 Klassificering av 567 internationella artiklar i 15 tidskrifter 2010. Källa Tight (2012)

THEMES	document	interview	multivariat e-analysis	concepts	phenomenography	biography	N
tech. & learn	-	3	14	-	3	1	21
course design	42	43	60	13	2	16	176
stud. experience	8	33	92	2	-	1	136
quality	14	3	22	-	-	2	41
System policy	38	3	12	2	-	-	54
instit.managem.	25	7	17	2	-	2	53
acad. Work	15	24	27	2	1	2	71
knowl. research	8	3	3	1	-	-	15
N	150	119	247	21	6	24	567

Tabellen visar en stor dominans för undervisningsnära aspekter, särskilt frågor relaterade till kursdesign och studenters erfarenheter. En särskilt tyngdpunkt finns i multivariat analys men även dokument- och intervjustudier är vanliga. Forskare som studerar system- och policyfrågor väljer ofta dokumentstudier. Begreppsliga, fenomenografiska och biografiska studier är mer ovanliga.

Ovan har översiktligt tecknats bilden av den internationella utvecklingen när det gäller forskning om högre utbildning. Det finns både likheter och skillnader mellan olika delar av världen, till exempel mellan USA och Europa. I Europa finns uppdelningen mellan de bägge klustren teaching & learning och policy medan den nuvarande forskningen i USA domineras av studier om "student experience". Det är något vanligare med komparativa studier i Europa. Utvecklingen av forskning om högre utbildning i USA har varit närmare kopplad till utbildningsprogram på avancerad nivå, som fokuserar administration, ledarskap, organisationsförändring, studentervice etcetera medan de europeiska centra och instituten inte haft någon stark förankring i utbildningen. Det har inneburit en avsaknad av den långsiktiga stabilitet som utbildning ger (Amaral & Magalhães, 2013).

Tillväxten av antalet tidskrifter har inneburit en ökad hierarkisering mellan tidskrifterna. Det kan exempelvis mätas genom hur ofta en tidskrift är citerad, vilken impact factor den har eller om den finns i web of science. Alla mått är dock problematiska. I en intressant studie har Bray och Major (2007) analyserat statusen kring tidskrifterna inom högre utbildning. Författarna delar upp tidskrifterna i första, andra och tredje ordningens tidskrifter, i ett "kastsystem", baserat på hur forskare själva rankar tidskrifterna.

Internationella forskningsöversikter om högre utbildning

För en översiktlig orientering om internationell forskning om högre utbildning har vi gjort en genomgång av innehållsförteckningar i tre internationella handböcker. Till detta har vi – för att exemplifiera inslag av högre utbildning i internationella handböcker om utbildning generellt – fogat en internationell encyklopedi om utbildning. Vi har också gjort en liknande inventering av ett fåtal festskrifter till några "pathfinders" inom forskning om högre utbildning. För att urskilja eventuella förskjutningar över tid och mellan olika typer av texter har vi även här använt den av Tight utarbetade typologin. Vi har alltså använt innehållsförteckningarnas rubriker och på en meningsbärande nivå relaterat dessa till typologins kategorier. Detta ger givetvis endast en schematisk bild av området.

Internationella handböcker – stabilitet och förändring

The Encyclopedia of Higher Education (1992) med Guy Neave och Burton Clark som huvudredaktörer betraktas som ett av de främsta referensverken som publicerats inom fältet högre utbildning. Det är omfångsmässigt omfattande, internationellt förankrat i sitt val av teman och perspektiv och samlar forskningsteam som definierar och diskuterar en stor mängd kärnfrågor inom forskningen av högre utbildning (Jones 2007). Boken består av fyra volymer om totalt cirka 2 500 sidor. Volym 1 (H 800 s.) behandlar olika länders nationella system för högre utbildning. Volym 2 (H 700 s.) och 3 (H 450 s.) som tar upp analytiska perspektiv är indelade i sammantaget 5 sektioner: *Higher Education and Society*; *The Institutional Fabric of the Higher Education System*; *Governance, Administration, and Finance*; *Faculty and Students – teaching, learning, and research*; *Disciplinary Perspectives on Higher Education*. Volym 4 (H 650 s.) fokuserar olika discipliner inom humaniora, samhällsvetenskaper, biovetenskaper, medicin och fysiska vetenskaper.

Merparten av handboken behandlar således olika analytiska perspektiv. Ett stort antal forskare medverkar varav några verksamma vid svenska universitet (Rune Premfors, Aant Elzinga, Jan-Eric Lane, Kjell Härnqvist, Olof Ruin). Av svenska medverkande kan noteras att dessa representerar olika discipliner: statvetenskap, vetenskapssociologi, pedagogik.

År 2006 publicerades *International Handbook of Higher Education* med redaktörerna James Forest och Philip Altbach. Handboken omfattar drygt 1000 sidor och den är strukturerad i 5 delar: *History of Higher Education*; *Higher Education and the Evaluative State*; *European Higher Education and the*

Nation State; Comparative perspectives in Higher Education and Higher Education Studies – research and policy. Publikationen består av två volymer. Den första tar upp akademisk frihet, styrning och ledning av högre utbildning, europeisk integration, kvalitet och bedömning, undervisning, studentaktivism, vetenskapliga studier, privata institutioner, teknologitvecklingen och andra samtida fenomen. I den andra volymen redovisas statistiska data, utvecklingen av nationella utbildningssystem och deras roll i samhället, student- och fakultetsfrågor samt relationer mellan universitet och politisk styrning etcetera. Medan den första främst fokuserar studiet av högre utbildning tar den andra sikte på aktuella frågor i förhållande till specifika länder eller regioner. Avsikten med publikationen är att förse forskare, studerande, administratörer och policymakare med auktoritativa referensskäl kring de mest väsentliga frågorna kring högre utbildning. Noterbart är att inga forskare verksamma vid svenska universitet medverkar.

Tre år senare, 2009, utkom *The Routledge International Handbook of Higher Education* med Malcom Tight, Ka Ho Mok, Jeroen Huisman och Christopher C. Morphew som huvudredaktörer. Boken som är på drygt 500 sidor är annorlunda strukturerad och har ett annat urval än Forest och Altbach (2006) och de uppges därför fungera kompletterande till varandra (Boyadjieva 2010). Den uttryckta ambitionen är att ge ett kritiskt bidrag till både högre utbildning och forskningen om denna genom att behandla frågor och problem som betraktas som särskilt centrala i ett framtidsperspektiv. Handboken är, som nämnts, strukturerad med utgångspunkt i den typologi som är baserad på Tights tidigare tidskriftsstudier. De flesta kapitlen är också grundade i studier som genomförts speciellt för handboken. Några teman berörs endast sparsamt eller inte alls som till exempel diversifiering i högre utbildning, relationen mellan offentligt och privat och akademisk etik (Boyadjieva 2010).

Utöver dessa tre har vi inkluderat *The International Encyclopedia of Education* (2010) med Penelope Peterson, Eva Baker & Barry McGaw som redaktörer. Detta verk som finns on-line rymmer över 1000 artiklar spridda över 24 områden. Ett av dessa är högre utbildning med 58 artiklar. I bilaga 1 återfinns kategoriseringen utifrån handböckernas innehållsförteckningar. Vi har också noterat att förlaget Springer¹⁵ planerar att under 2017 utkomma med *International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions* med J.C. Shin och P. Teixeira som huvudredaktörer. Den kommer att bestå av två delar, den första tematiskt strukturerad och den andra organiserad utifrån olika länder från alla världsdelar. Den tematiska delen har för avsikt att behandla

¹⁵ Se <http://www.springer.com/education>

följande frågor: elit- och massutbildning under 2000-talet; högre utbildning som en global realitet; staten och den högre utbildningen, högskolan som en multidimensionell institution och komplex organisation samt den högre utbildningens politiska ekonomi. Ett särskilt avsnitt reserveras för högre utbildning som forskningsfält. Behovet av en ny handbok tillskrivs omfattande förändringar i universitetens omvärld och dess inre liv liksom att det är över två decennier sen det senaste stora verket publicerades. Här åsyftas den ovan nämnda handboken från 1992 med Clark och Neave som redaktörer.

Festskrifter – tema med variation

För att ytterligare förankra vår studie i den internationella forskningen om högre utbildning har vi också beaktat ett urval festskrifter av några centrala representanter inom forskning av högre utbildning.

Vi har valt ut fyra festskrifter för respektive Maurice Kogan (Bleiklie & Henkel 2005), Guy Neave (Enders and van Vught 2007), Mary Henkel (Amaral, Bleiklie & Musselin 2008) och Philip G. Altbach (Maldonado-Maldonado & Bassett 2014). Dessa är sammantagna av senare datum än handböckerna.

Festskrifterna har inte ambitionen som en handbok att vara i någon mening heltäckande, utan är inriktade på festföremålets bidrag till fältet. De varierar i omfattning från 166 till 394 sidor. Festskriften till Kogan består av tre delar: Governance, Knowledge och Values. Utifrån Tights kategorier så har vi här en stark tyngdpunkt på systempolicy samt kunskap och forskning. Neaveskriften är bredare och dess fem delar behandlar den högre utbildningens historia, policy och den utvärderande staten, europeisk högre utbildning och staten, komparativa perspektiv och dessutom specifikt studier av högre utbildning. Fyra av Tights åtta kategorier träder här i förgrunden: kvalitet, systempolicy, institutionell ledning samt kunskap och forskning. Festskriften till Henkel har en annan inriktning. De fyra delarna behandlar identitet, akademiskt arbete, policy och styrning samt metoder.

Gemensamt med föregående skrift är därmed intresset för system och institutionsfrågor. Den senaste i raden av festskrifter, den som riktar sig till Altbach, är indelad i sju avdelningar: akademiska professionen, internationalisering av högre utbildning, akademisk mobilitet, regionala och världsvida perspektiv, universitet i världsklass och till detta en epilog. Sett utifrån Tights typologi finns tyngdpunkterna här på studentperspektiv, kvalitet, systempolicy och akademiskt arbete.

De av handböckerna och festskrifterna framkomna bilderna kan jämföras med den skildring som görs i festskriften för organisationen CHER 25 år (Kehm & Musselin 2013) där Tights kategorisering utgör en av grunderna för att fastställa medlemmarnas huvudsakliga inriktning 1992, 2003 och

2012. Sett över hela perioden kan noteras att vissa frågor - även om de rör på sig - är mer angelägna medan andra röner mindre uppmärksamhet. Till de förra hör policy- och reformaspekter samt styrning, ledning, organisation och systemfrågor. Bland de senare finner vi akademiskt arbete, kunskapsöverföring, forskning, teori och metodfrågor samt finansiering och resurser.

Intresset hos medlemmarna förefaller relativt konstant över tid, dock med en avgörande skillnad - ökningen av engagemang i frågor om styrning, ledning och organisation. En relativt stor ökning återfinns också i den närliggande systemkategorin och i frågor om internationalisering och mobilitet.

Övriga rörelser är mer begränsade även om vissa mindre förskjutningar kan iakttas under perioden.

Tabell 4 Genomgång av CHER-medlemmarnas huvudsakliga intressen 1992, 2003, 2012. Källa Kehm & Musselin (2013). Här kompletterad med rangordningar inom parantes.

	1992	2003	2012
Higher education system	28 (2)	28 (4)	38 (2)
Access, students and graduates	18 (5)	22 (6)	23 (6)
Study progr., teaching and learning	13 (7)	25 (5)	20 (7)
Knowledge, research, transfer	16 (6)	12 (11)	13 (10)
Quality, evaluation, accreditation, etc.	25 (4)	33 (2)	25 (4)
Academic profession and work	11 (10)	18 (7)	17 (8)
Internationalization, mobility, etc.	4 (11)	14 (9)	24 (5)
Higher education policy, reforms	35 (1)	30 (3)	28 (3)
Governance, management, org.	27 (3)	46 (1)	48 (1)
Funding, resources, etc.	13 (7)	16 (8)	9 (11)
HE research, theories, methods, etc.	13 (7)	14 (9)	15 (9)
Total (n)	203	258	260

Forskning om högre utbildning – ett mångfacetterat fält

I detta kapitel har den internationella forskningen uppmärksammas, och som en del av denna har också den svenska och övrig nordisk forskning beaktats särskilt. Det gäller den del av genomgången som har sin grund i Web och Science (WoS). Vi noterar en kraftig ökning av artiklar i WoS och konstaterar att detta är en konsekvens av både förändrade publikationspraktiker och att allt fler tidskrifter inkluderas i WoS. Det här är en trend som

gäller både globalt och i Norden. Samtidigt kan vi konstatera en vikande citeringsgrad av artiklar skrivna av forskare vid svenska lärosäten, sett över en 20-årsperiod. Ser vi till nätverksmönster – med de tillkortakommanden som WoS har – framträder de stora universiteten som aktörer som samverkar med varandra i Norden och i övrigt främst med anglosaxiska länder.

Kartläggningen visar också att en ökande andel av forskningen om högre utbildning publiceras i tidskrifter utanför det utbildningsvetenskapliga kunskapsområdet. Här kan vi se en omfattande förskjutning från knappt 10 % under 1980-talet till drygt 50 % av artiklarna under första decenniet på 2000-talet. Men vi kan även notera att detta ökande intresse från andra discipliner också medfört en viss fragmentisering, i den meningen att det förutom det utbildningsvetenskapliga området är synnerligen få artiklar inom respektive område. Merparten kunskapsområden har färre än 2 % av alla artiklar om högre utbildning som publiceras. Även genomgången av de mest framträdande tidskrifterna inom högre utbildning uppvisar ett liknande mönster.

Innehållsligt kan vi mot bakgrund av flera forskares tidskriftsstudier, internationella handböcker och festskrifter fastställa att många olika aspekter studeras. En ny omfattande internationell handbok är under produktion och den senaste av likartat slag publicerades redan 1992. Samtidigt har under perioden andra handböcker tillkommit som fokuserat mer på vissa frågor än andra. Det är intressant att notera att av de frågor som idag är på agendan så finns de i många fall aktualiserade och i flera avseenden också relativt utförligt behandlade redan ett decennium före millennieskiftet. Att fältet kan beskrivas utifrån en uppdelning i två kluster har påpekats. Dessa finns båda väl representerade i framförallt handboken från det tidiga 1990-talet.

Det är främst i denna som vi finner studier om kunskapsbildningen om den högre utbildningen med betoning på forskning och discipliner liksom historiska och ekonomiska perspektiv. Även i övriga handböcker och festskrifterna behandlas många områden, även om dessa har sin betoning på ett mer begränsat antal frågor. Sammantaget är den bild som handböckerna tecknar avsevärt bredare och teoretiskt och metodologiskt mer sofistikerad än den som framkommer av olika forskares tidskriftsanalyser. Det är intressant och välkommet att den handbok som planeras avser att särskilt uppmärksamma högre utbildning som forskningsfält.

I analyserna av tidskriftsartiklarna framträder en tydlig dominans för forskning om undervisningsnära aspekter och studerandefrågor. På europeisk nivå är det emellertid också relativt vanligt med studier av system, styrning, ledning och utvärdering. Noteras bör dessutom att den ökande publikationsgraden vittnar om en ökad innehållslig bredd. Det finns idag även fler kvinnor inom forskningsfältet. Även om många forskare inkluderar

flera nivåer i sina studier är det vanligast att uppmärksamma och utgå ifrån den nationella nivån. Ofta används goda exempel och kritiska perspektiv är mindre frekventa. Det finns ingen typisk metod för studier av högre utbildning, men en tyngdpunkt på multivariata analyser, intervjuer och dokumentstudier kan urskiljas samtidigt som befintliga statistikdatabaser brukas mer sparsamt. Avslutningsvis kan vi med hänvisning till 25-årsfirandet av CHER konstatera att det finns både en viss stabilitet över tid – vissa frågor är mer relevanta för forskarna än andra – samtidigt sker förskjutningar. Men intresset för teori, metod samt frågor om finansiering och resurser är alltså jämt begränsad.

PROJEKTANSÖKNINGAR TILL SVENSKA FORSKNINGSFINANSIÄRER

För att få en uppfattning om vilka pågående och nyligen initierade forskningsprojekt som finns inom området högre utbildning har vi studerat ansökningar om medel till forskningsprojekt från ett urval forskningsråd. Vi har valt att göra en analys av ansökningar om högre utbildning till Vetenskapsrådet, UVK och HS, samt Riksbankens jubileumsfond, både de som beviljats medel och de som fått avslag. Dessa finansiärer är långt ifrån de enda som stödjer forskning om högre utbildning. Studiens ramar har medfört en begränsning till dessa tre, men exempelvis Forte, VINNOVA, Formas, KK-stiftelsen samt de stora EU-fonderna som till exempel ESF-rådet finansierar forskning om högre utbildning.

I redovisningen nedan relateras ansökningarna om högre utbildning till det totala antalet inkomna projektansökningar. Vi har vidare relaterat beviljandegraderna till varandra för att se om det är lättare eller svårare att få pengar till forskning om högre utbildning än vad som gäller generellt inom forskningsrådets område. Slutligen har vi klassificerat ansökningarna efter Tight's kategorier för att se vilka teman som framträder.

Ansökningar till VR: UVK

Antalet ansökningar är relativt konstant och starkt

Sett utifrån det totala antalet ansökningar till UVK kan vi konstatera att andelen ansökningar om högre utbildning har legat relativt konstant under perioden 2009 – 2013: mellan 19 % och 26 % och med ett genomsnitt på 23 % av det totala antalet ansökningar.

Tabell 5 Inkomna ansökningar till UVK 2009-2013

INKOMNA ANSÖKNINGAR UVK	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Antal totalt	267	257	281	307	300	1412
Antal högre utbild. (HU)	61	48	69	81	69	328
Andel HU (%)	23	19	21	26	23	23

Intresset från forskarsamhället att studera den högre utbildningen framstår således som både starkt och stabilt under perioden.

Beviljandegraden är jämförelsevis hög

Möjligheten att bedriva forskning är till stor del beroende av externa medel och beviljandegraden totalt och för högre utbildning specifikt framgår av tabell 6.

Tabell 6 Beviljade ansökningar till UVK 2009-2013

BEVILJADE ANSÖKNINGAR UVK	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Antal beviljade totalt	24	31	39	31	37	162
Antal beviljade HU	7	6	12	11	8	44
Beviljningsgrad totalt (%)	9	12	14	10	12	11,4
Beviljningsgrad HU (%)	11	12,5	17	14	12	13,3

Av underlaget kan vi dra slutsatsen att det inte är svårare att få pengar för forskning om högre utbildning än genomsnittligt. Tvärtom är beviljandegraden något högre för projekt om högre utbildning (13,3 %) sett i förhållande till beviljandegraden för samtliga inkomna ansökningar (11,4 %). I förhållande till samtliga 1412 inkomna ansökningar utgör de beviljade projekten om högre utbildning i genomsnitt cirka 3 %. Noteras kan också att de totalt 44 beviljade projekten om högre utbildning motsvarar drygt en fjärdedel av de 162 projekt som sammanlagt erhöll medel under perioden 2009-2013. Beviljandegraden varierar något över tid för forskningsprojekten om högre utbildning från 11 % till 17 % – men är i princip lika i början och slutet av perioden. Ökningen är i mitten av perioden.

Teman i ansökningar till UVK

Vad vill då forskarna studera? För ansökningar till UVK är det först och främst relevant att skilja ut de ansökningar som explicit rör lärarutbildningen, med tanke på kommitténs tillkomsthistoria och uppdrag. För att underlätta för läsare att se helhetsbilden inkluderas i den övre delen av tabell 7 den information som redan redovisats i tabell 5. Det är dock den nedre delen av tabell 7 som tillför det som här är centralt.

Totalt finns under hela perioden 83 ansökningar som rör lärarutbildning

av de 328 ansökningarna om högre utbildning i sin helhet. Därmed handlar en fjärdedel av inkomna forskningsansökningar i någon mening om lärarutbildning. Antalet inkomna ansökningar som behandlar lärarutbildningen varierar över åren med mellan 14 och 19 projekt, vilket motsvarar en skillnad som sträcker sig från 17 % till 38 % av inkomna ansökningar om högre utbildning. Projektansökningarna om lärarutbildning utgör en större andel under de första åren av den studerade perioden, för att sedan sjunka under åren 2011 och 2012. Den senaste omgången ökade andelen ”lärarutbildningsansökningar” igen.

Tabell 7 Andel lärarutbildning av inkomna ansökningar till UVK 2009-2013

INKOMNA ANSÖKNINGAR UVK						
	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Antal totalt	267	257	281	307	300	1412
Antal högre utbild. (HU)	61	48	69	81	69	328
Andel HU (%)	23	19	21	26	23	23
Antal lärarutbildning	19	18	14	14	18	83
Andel lärarutbild. av HU (%)	31	38	20	17	26	25

I ett nästa steg har vi intresserat oss för forskningens innehåll utifrån samtliga projekt som handlar om högre utbildning. Av tabell 9 framgår fördelningen av ansökningar sett utifrån Tight's typologi med åtta kategorier. Av de totalt 328 projekten som sökt medel finns ett mönster över perioden i sin helhet samtidigt som en viss variation kan urskiljas över tid. Det är inte oväntat de mer undervisningsnära forskningsprojekten som utgör den största delen av ansökningarna. Vi noterar att de tre första kategorierna – teaching and learning, course design och the student experience – dominerar, även om få projekt handlar om teaching och learning under 2009 och 2010. Totalt sett finns det också relativt många projekt om system policy respektive knowledge and research som också rymmer frågor om genus och hållbar utveckling. Medan den förra börjar svagt och intensifieras från 2011 och framåt går den senare mer upp och ned. Institutional management och academic work är på en jämn, låg nivå.

Tabell 8 Teman i forskningsansökningar till UVK 2009-2013 enligt Tight's typologi

INKOMNA ANSÖKNINGAR						
TIGHT'S TYPOLOGI	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Teaching and learning	2	6	24	12	10	54
Course design	12	14	11	16	11	64
The student experience	20	14	15	16	11	76
Quality	2	1	0	1	0	4
System policy	6	1	11	16	13	47
Institutional management	2	1	2	4	3	12
Academic work	6	5	4	4	4	23
Knowledge and research	11	6	2	12	17	48
TOTALT	61	48	69	81	69	328

Fördelningen över teman för projekten som fått anslag under perioden 2009-2013 framgår av tabell 9.

Tabell 9 Beviljade anslag till forskningsprojekt UVK 2009-2013 enligt Tight's typologi

Tight's kategorier	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Teaching and learning	–	–	5	1	2	8
Course design	2	1	1	1	2	7
The student experience	3	3	2	2	–	10
Quality	–	–	–	1	–	1
System policy	–	1	4	2	1	8
Institutional management	2	–	–	2	–	4
Academic work	–	–	–	–	–	–
Knowledge and research	–	1	–	2	3	6
TOTALT	7	6	12	11	8	44

Som framgår är det en stor tonvikt vid de första tre kategorierna även bland de projekt som har beviljats: 25 av 44 projekt. Sammanlagt endast ett projekt tillhör kategorierna academic work och quality.

När vi betraktar ett enskilt år – 2009 – ser fördelningen av inkomna och beviljade ansökningar för UVK totalt och för högre utbildning ut som framgår av tabell 10. Totalt inkom 267 ansökningar och 61 av dessa var studier om högre utbildning och av dem beviljades 7 bidrag av UVK, det vill säga 11 %.

Tabell 10 Ansökningar till UVK år 2009

2009	Totalt	HU	Andel HU (%)
Ansökningar	267	61	23
Beviljningsgrad	24	7	11

Av de sju ansökningar som beviljades år 2009 var samtliga från universitet.

Rubrikerna ger en bild av deras teman:

- *Övergången från skolans till högskolans matematik: en integrerad studie av en kulturkrock*
- *En studie av rollen hos representationer och agerande inom interaktionsdesign: Skissande som en förkroppsligad praktik*
- *"Brain drain" inom Europa?*
- *Globaliserade utbildningslandskap: studenter, lärande och mobilitet i kunskapsamhället*
- *Att skriva för att lära i digitala miljöer*
- *Utbildningsvägar till makten*
- *Forskningspraktik och forskningspolicy i den globala kunskapsökonomi – en komparativ studie.*

Som synes är det en viss bredd i de beviljade ansökningarna. De innehåller till exempel pedagogiska och didaktiska frågeställningar, sociologiska perspektiv, internationalisering och forskningspolitik och de spänner över ett flertal av Tight's kategorier. Här har vi bara uppmärksammat beviljandet av medel till projekt under ett enda år. Om vi ser till perioden 2009-2013 kan vi dock konstatera att mönstret för beviljade projekt i stort följer den fördelning som ovan redovisas för inkomna ansökningar.

Forskningsprojekten i resultatdialogerna 2005–2010

Sedan 2005 har Utbildningsvetenskapliga kommittén genomfört årliga resultatdialoger där forskningsprojekt som är avslutade presenterar sina resultat för forskarsamhället och dess avnämare. Inför konferensen skriver också varje projektägare en kortare redogörelse för projektet och dess resultat. Vi har gått igenom dessa rapporter för perioden 2005 – 2010. Tillsammans med inventeringen av de forskningsprojekt som har beviljats medel från UVK (2009-2013) täcker vi således in UVK-finansierade forskningsprojekt kring högre utbildning näst intill från UVKs etablering 2001 till 2013. Avsikten är inte att gå igenom dessa projekt innehållsligt utan snarare att peka ut omfattning och hemvist för projekten.

Antalet projekt varierar från 4 stycken 2007 till 18 stycken 2006. Övriga år har 5, 6 respektive 9 redovisade projekt. Under perioden 2005-2010 avrapporterar sammanlagt 42 projekt som studerar högre utbildning. Sammantaget är det drygt två tredjedelar av projekten som är förlagda till de äldre universitetet, men yngre universitet och några fackhögskolor samt en del högskolor finns också representerade.

Tio projekt har någon aspekt av lärarutbildningen som studieobjekt. I några fall är det andra professionsutbildningar som är i fokus; utbildningar till sjuksköterska, arkitekt, konstnär och ekonom förekommer. Flera projekt har mer allmänna ingångar där frågorna är formulerade i förhållande till högre utbildning generellt eller olika ämnen ej direkt relaterade till en yrkesutbildning. Det kan då till exempel handla om policy och reformer för högskolan, kön och etnicitet i högre utbildning, övergångar från gymnasieskolan till högskolan och vidare till arbetslivet, kunskapsformer och lärande inom olika universitetsämnen samt tillämpning och effekter av olika strategier och former för utbildning, undervisning och lärande.

Sett utifrån högskolans tre uppdrag kan noteras att det i första hand – och inte förvånande – är utbildningsuppdraget som utgör fokus i många projekt. Det finns också exempel på några projekt där forskningen är mer synlig. Andra aktualiserar forskningsanknytningen och dess konkretisering i utbildningen. Två projekt kan ses som exempel på studier som finns i skärningspunkten mellan forskning och samverkan med det omgivande samhället. Det ena handlar om att lära och lära ut i vetenskapens tjänst och det andra om praxisnära forskning. Ett antal tvärgående teman som frågor om värdegrund, genus, etnicitet, hållbar utveckling finns också som uttalat fokus i några av projekten.

Projektansökningar till VR: HS

För att få en bredare bild av vad forskarna vill forska om har vi också gått igenom ansökningar till Vetenskapsrådets HS-område samt Riksbankens jubileumsfond. Dessa är de största finansiärerna av humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning i Sverige. I genomgången har vi sökt brett efter ansökningar som rör högre utbildning. Vi har till exempel inkluderat idéhistoriska studier, forskningspolitiska projekt och projekt som rör innovation (undantaget de som enbart rör innovation i företag). Det kan givetvis diskuteras huruvida dessa hör hemma i en översikt om högre utbildning. Det finns dock skäl för att inkludera även dessa ansökningar. I första hand det faktum att forskningen om högre utbildning, forskning om forskning och innovationsstudier i praktiken ofta är sammanflätade. Det låga sammanlagda antalet gör det också hanterligt.

Tabell 11 Inkomna ansökningar och beviljade anslag från VR: HS-rådet, 2009-2013

INKOMNA/BEVILJADE ANSÖKNINGAR VR:

HS-rådet	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Totalt antal inkomna	1058	983	964	1010	1186	5201
Antal högre utbild. (HU)	31	25	52	29	42	179
Andel inkomna HU (%)	3	2,5	5	3	3,5	3
Antal beviljade HU	0	3	3	2	4	12

Av tabell 11 framgår att antalet ansökningar till VR: HS har legat runt ett tusental per år. En relativt liten del av dessa har rört "vårt" område, som alltså här bland annat inkluderar forskning om forskning och innovation. Endast tolv projekt har beviljats under femårsperioden. Det motsvarar en beviljandegrad om knappt 7 % inom kategorin högre utbildning samt 0,2 % av samtliga till RJ inkomna ansökningar om projektmedel.

De flesta av de beviljade projekten handlar om system- och policyfrågor samt vetenskaplig verksamhet snarare än om lärande och undervisning. För de beviljade projekten ser rubrikerna ut på följande vis:

2009

- *Professorspolitik och samhällsförändring. En rättshistorisk undersökning av den svenska förvaltningsrättens uppkomst.*

2010

- *FoU nätverk: Dynamiska aspekter och policyfrågor*
- *Organiserat vetande: vetenskap, professioner och kundskap i Encyclopædia Britannicas nionde upplaga*
- *Vetenskapsblivande: Om etablering och degradering av fysiognomik, frenologi och fysisk antropologi*

2011

- *Organisering av ingenjörskunnande och FoU i teknikonsultföretag*
- *Nobelpriset och vägen till "menschlighetens största nytta"?*
- *Att förutsäga vetenskaplig excellens*

2012

- *Storforskning i kunskapssamhället: Den heterogena processen att etablera ESS i Lund*
- *Hur påverkar utbildningssystemen etnisk och social ojämlikhet? Skiktning, segregation och sociala nätverk i europeiska skolor*

2013

- *Forskningens två horisonter. Kulturanalys av hur patienter och forskare möts i kliniska studier inom Parkinsonforskningen*
- *Vetenskapens roll i internationell miljöpolitik. Klimatförändring, biodiversitet och luftföroreningar*
- *Framtiden som forskningsfält. En analys av det långsiktiga perspektivet i samhällsvetenskaplig, strategisk och miljövetenskaplig forskning*
- *En synkretistisk metod för att förnya musikanalysen: ett behov för musikvetenskapen och musikundervisningen*

Projektansökningar till Riksbankens jubileumsfond

Riksbankens jubileumsfonds (RJ) stöd till projekt och program är öppet för forskare inom humaniora och samhällsvetenskap. Vi har gått igenom ansökningar till RJ och tittat närmare på dem som blivit beviljade. Vi har för RJ:s del haft tillgång till samtliga ansökande projekt under 2009-2013 i form av projekttitlar som vänligen tillhandahållits av stiftelsen. Presentationerna av de beviljade projekten har vi hämtat från RJ:s hemsida (www.rj.se).

Tabell 12 Sökta och beviljade projektbidrag från Riksbankens jubileumsfond 2009-2013

INKOMNA och BEVILJADE

ANSÖKNINGAR

RJ	2009	2010	2011	2012	2013	TOTALT
Antal inkomna totalt	784	751	809	899	925	4168
Antal beviljade totalt	52	45	46	36	42	221
Andel beviljade totalt (%)	7	6	6	4	4,5	5
Antal inkomna						
Högre utbildning	30	27	44	63	44	208
Andel inkomna HU						
av totalt (%)	4	4	5	7	5	5
Antal beviljade HU	1	5	3	5	0	14
Andel beviljade HU						
(%) av HU	3	18,5	7	8	0	7
Andel beviljade HU						
(%) av totalt	0,1	0,6	0,3	0,5	0	0,3

Även när det gäller RJ kan konstateras att antalet projekt som rör högre utbildning är mycket begränsat. Totalt inkommer under perioden 4168 ansökningar och 221 av dessa beviljas projektmedel. I genomsnitt erhöll alltså 5 % av projekten medel med en variation från 4,5 till 7 %. Under samma period ansökte 208 forskare om projektbidrag som behandlar högre utbildning. Det utgör 5 % av samtliga till RJ inkomna ansökningar. Antalet skiftar något över åren och rör sig från 4 till som mest 7 %.

Antalet beviljade och därmed pågående projekt inom forskning om högre utbildning är synnerligen litet den senaste femårsperioden. Under perioden 2009-2013 beviljades sammanlagt 14 projekt med fokus på högre utbildning, inklusive studier av forskning och innovation. Det finns en spridning från ett till fem projekt som erhållit medel över de olika åren och 2013 beviljades inget projekt om högre utbildning bidrag. Andelen projekt om högre utbildning som erhöll medel utgör i genomsnitt 7 % av de inkomna ansökningar som avsåg högre utbildning, med en variation från 0 till 18,5 % över perioden. Av samtliga inkomna ansökningar är de beviljade om högre utbildning endast 0,3 % och med ingen tilldelning som minst och 0,6 % som mest. Innehållet i de projekt som beviljades medel framgår något av projekttitlarna. Nedan följer en sammanställning av dessa för de respektive åren.

2009

- *Nya perspektiv på regional innovationspolitik*

2010

- *Strategi och struktur i det entreprenöriella universitetet - En studie av nordiska universitet och tekniska högskolor*
- *Konst, karriär och kön. En studie av manliga och kvinnliga konstnärers meritvägar och rekryteringen till professorer och högre lärartjänster 1945-2000*
- *Experterna, politikerna och lantbruket. Hushållskommittén och etablerandet av lantbruksforskningen som kunskapssystem 1793-1813*
- *Pehr Löfling och kunskapens globalisering 1729-1756*
- *Kunskapens sociala dimension: kontroversen kring hållbart fiske*

2011

- *Geniets patologi: synen på geni och vansinne i medicin och vetenskap, 1850-1930*
- *Vetenskapens pris: samspelet mellan vetenskap och medier i den TV-sända Nobelbanketten*

- *Prövningar av värde: Om värderingspraktiken vid utformningen av medicinska experiment*

2012

- *Akademisering i professionaliseringens tjänst - en studie av forskare och forskningsanknytningen bland lärare, sjuksköterskor och socionomer*
- *Effekter av utbildningsval på arbetsmarknad, hälsa och sociala utfallen*
- *Expansion och könsindex vid svenska universitet och högskolor 1950 och framåt*
- *Påverkas forskningens kvalitet och kvantitet av statsmakternas och anslagsgivarnas handlingslinjer?*
- *Alva Myrdal och samhällsvetenskapernas internationella organisering*

2013

Inga projekt beviljades.

Rön om råd – ansökningar varierar i omfattning och innehåll

I detta kapitel har vi fokuserat vad forskarna vill beforska och vad de ges möjlighet att forska om genom beviljande av forskningsanslag. Vi kan för det första notera ett intresse från forskarsamhället att bedriva studier om högre utbildning. Sett utifrån antalet ansökningar särskilt till UVK framstår intresset som både starkt och stabilt. Antalet ansökningar är också relativt stabilt över tid sett utifrån både ansökningar och beviljandegrad och den senare står sig väl i konkurrensen med andra kunskapsområden. Ungefär en fjärdedel av ansökningarna rör lärarutbildning. Överhuvudtaget dominerar de undervisningsnära projekten vid UVK, men det finns också ansökningar om policy, kunskap och forskning. Bilden är likartad för ansökta och beviljade projekt fränsett kategorin akademisk arbete som inte beviljats medel.

De äldre universiteten är mer framgångsrika i att erhålla projektbidrag. Utifrån Tight's typologi kan vi konstatera att det finns en avgörande skillnad mellan de projekt som skickas till VR: HS-rådet och de som inlämnas till VR: UVK. Det är mycket få ansökningar till HS-rådet som rör Tight's tre första kategorier om lärande och undervisning. Merparten fokuserar system, policy och vetenskaplig praktik. Det är också generellt mycket få ansökningar till HS-rådet och RJ som handlar om högre utbildning samt forskning och innovation. I likhet med bilden för HS-rådet är det i RJ-projekten den vetenskapliga verksamheten som står i fokus liksom policy.

GENOMFÖRD FORSKNING OM HÖGRE UTBILDNING VID SVENSKA LÄROSÄTEN

I fokus för detta kapitel är forskningspublikationer om högre utbildning producerade vid svenska lärosäten. Inledningsvis gör vi nedslag i två tidskrifter.

På detta följer en redovisning av vilka typer av texter forskare vid svenska lärosäten publicerat, särskilt avhandlingar men även andra publikationer som artiklar och konferensbidrag.

Vi beskriver spridning och förändringar av olika typer av publikationer från år 2000 till 2013. Då vi valt en bred förståelse av vad som kan inkluderas i högre utbildning har vi också valt att gå längre tillbaka i tiden så att även delar av det tidspann som täcks av Kim & Olstedts (2003) översikt är med. Vi har använt två databaser: SwePub och Libris.

Artiklar om högre utbildning i två svenska tidskrifter

Vi har valt två svenska tidskrifter med delvis olika karaktär beträffande skribenter och adressater. Den ena, *Högre utbildning*, som startade 2011, är den enda svenska tidskriften som är specifikt inriktad mot högre utbildning. Av hemsidan framgår att det är en vetenskaplig e-tidskrift med open access och att dess syfte är både kunskapsbildande och utvecklingsinriktat. Avsikten är också att den ska utgöra "ett praktiktäna forum för idé- och kunskapsutbyte och debatt för alla som är engagerade i högre utbildning såsom lärare och handledare, studenter och doktorander, pedagogiska utvecklare och ledare samt forskare med inriktning mot lärande i högskolan" (<http://hogreutbildning.se>).

Högre utbildning har hittills kommit ut med 2-3 nummer per år sedan starten 2011. Av totalt 28 artiklar dominerar lärande och undervisning stort. Med Tight's kategorisering är 23 av 28 artiklar inom de första tre kategorierna, det vill säga teaching and learning, course design eller the student experience. En handlar om kvalitet (kategori 4), tre om akademiskt arbete (kategori 7) och en om kunskap (kategori 8). Det finns inga artiklar som rör system- och policyfrågor (kategori 5) eller lärosäten (kategori 6).

Pedagogisk forskning i Sverige är en vetenskaplig peer review-tidskrift som

etablerades 1996 och som dokumenterar, granskar och debatterar pedagogisk forskning och dess villkor i Sverige. Tidskriften riktar sig särskilt till forskare, lärare och doktorander inom universitet och högskolor i Sverige och övriga Skandinavien. Pedagogisk forskning har med andra ord forskarsamhället som adressat medan Högre utbildning har ambitionen att vara både ett inom- och utomvetenskapligt forum.

Pedagogisk forskning i Sverige utkommer med fyra nummer per år. Av totalt 128 artiklar under perioden 2000-2013 beaktas högskolan till någon del i 46 artiklar, men endast 23 berör högre utbildning mer uttalat. Merparten av dessa är relaterade till lärarutbildning eller lärarprofessionen och Owe Lindbergs artikel *Mångkulturalism i lärarutbildningen. Hur förbereder samhället sina blivande lärare?* från 2010 utgör ett exempel. Vid sidan av lärarutbildningen har vi också kontrollerat förekomsten av artiklar om ytterligare två professionsutbildningar: sjuksköterskeutbildningen och ingenjörutbildningen. Den senare beaktas i en artikel om betygs prognosförmåga.

Det finns ett mindre antal artiklar som analyserar högre utbildning och dess utveckling i en mer generell mening. Berit Askling (2007) studerar till exempel i *Bedömning av kvalitet i nationella utvärderingar. Ett nytt inslag i den akademiska professionen* nya former av kvalitetskontroller i högskolan och möjliga förutsättningar för och konsekvenser av dessa.

Artiklarnas spridning över åren är ganska jämn med en variation från två år med inga artiklar till ett år vardera med tre respektive fyra artiklar. I övrigt publiceras en eller två artiklar per år med fokus på högre utbildning. Noteras bör dock att det är fler artiklar mot den senare halvan av perioden även om det också där förekommer år utan inslag kring högre utbildning. Endast ett fåtal författare har skrivit mer än en artikel, samförfattande förekommer och författarna har sin hemvist vid olika universitet och högskolor.

Sett utifrån Tights typologi ryms de flesta artiklarna i kategorierna studentperspektiv (6), kursdesign (4), systempolicy (4) samt kunskap och forskning (4). Här finns artiklar som till exempel tar upp studenters uppfattning av högskoleprov, bedömning av verksamhetsförlagd utbildning, selektion, Bolognaprocessen och ECTS-skalan, utbildningsvetenskap, med mera. Några få, någon eller ingen artikel alls beaktar undervisning och lärande (2), institutionell ledning (1), kvalitet (2) och akademiskt arbete (0). En kategori som inte faller ut i den omfattning som den finns representerad är kunskap och forskning. Till exempel ger sökningar på utbildningsvetenskap och utvärdering ytterligare några artiklar av relevans för denna kategori.

Avhandlingar och andra publikationer från svenska lärosäten

I det följande kommer vi att rikta uppmärksamheten mot produktionen av forskningspublikationer vid svenska lärosäten, särskilt avhandlingar men också andra typer av publikationer som vetenskapliga artiklar, konferenspaper, kapitel i vetenskapliga böcker, rapporter med mera.

Sökstrategier i SwePub och LIBRIS

För att finna relevant litteratur har databaserna SwePub och LIBRIS använts. Den förra bygger på lärosätens egenrapportering och det är först under det senaste decenniet och särskilt de senaste åren som data på ett mer tillförligt sätt beskriver publiceringen vid olika lärosäten. Det innebär att det finns skäl till en viss försiktighet i uttolkningen av de beskrivningar som kan göras baserat på data från SwePub. Databasen kan ändå fylla en viktig funktion för att ge en övergripande orientering och som indikator på riktningen på förändringar. För våra syften möjliggörs en bredare beskrivning av olika typer av publikationer och relationen dem emellan liksom förhållandet mellan publikationer och forskningsmiljöer/lärosäten.

Vid sökningarna i SwePub har vi använt en söksträng som innefattar publikationer om högre utbildning i vid mening. Då initiala sökningar visat att professionsutbildningar långt ifrån alltid inkluderas har ett urval av dessa sökts ut särskilt.¹⁶ Vi har avgränsat vår studie till utbildningarna till lärare, sjuksköterska och ingenjör. Sökningen som omfattar högskolan generellt gav 2837 träffar och med professionsutbildningarna inkluderade är det 5019 poster under perioden 2000-2013 som avser publikationer som fokuserar högre utbildning i vid bemärkelse. Om inte annat anges i tabellrubrikerna så avser data som redovisas från SwePub söksträngen som finns i not 12.

Avhandlingarna utgör endast en mindre andel av det totala antalet publikationer. Samtidigt är de forskningsmässigt en central del av forskningen som bedrivs inom olika områden. Det finns därför anledning att särskilt uppmärksamma avhandlingar. För att söka ut dem har vi använt databasen LIBRIS. Då initiala sökningar uppvisade stora variationer i antal träffar valde vi en kombinerad sökstrategi som medgav ett brett utfall. Tidsmässigt avgränsades perioden till 2000-2013 och såväl licentiat- som doktorsavhand-

¹⁶ Sökningar har genomförts med följande sökord: "higher education", "högre utbildning", "högskolepedag", "teacher education", "engineering education" och "nursing education".

lingar producerade vid svenska lärosäten inkluderades. Fritext- samt ämnes- och titelordssökningar genomfördes dels för att fånga in avhandlingar med fokus på högre utbildning generellt ¹⁷, dels för att inkludera professionsutbildningarna.¹⁸ Till detta fogades en trädsökning under högskolan som genererade ytterligare många träffar utöver de redan funna.

Därutöver genomfördes ett antal träd- och ämnesordsökningar främst för att även få med avhandlingar som vetter mer mot vetenskapsstudier av skilda slag.¹⁹ Detta fungerade som en kompletterande sökning. Totalt finns, efter genomgång av relevans, radering av dubletter och med kompletteringarna, 404 avhandlingar, en något större andel än de som genererades med SwePub, men inte en avgörande skillnad för de analyser och slutsatser som redovisas.

Publikationstyperna varierar, men är i rörelse

I SwePub finns möjlighet för forskare att differentiera sina publikationer utifrån relativt många olika texttyper. Nedan fokuseras de med störst andel separat, resterande har placerats i kategorin övriga. Det kan handla om proceedings, bokrecensioner, etcetera. Tabell 13 är indelad i tre perioder. Till skillnad från den första perioden (2000-2004) och den andra perioden (2005-2009) som omfattar vardera fem år rymmer den tredje perioden (2010-2013) endast fyra år.

Tabell 13 Publikationstyper som behandlar högre utbildning (2000-2013)²⁰

PUBLIKATION (%)	2000-2004 N=711	2005-2009 N=2374	2010-2013 N=1934	2000-2013 N=5019
Avhandling (Dr)	11	6	7	7
Avhandling (Lic.)	2	1	1	1
Tidskriftsartikel	21	27	32	28
Konferensbidrag	31	35	33	33
Bokkapitel	11	13	14	13
Rapport	14	8	5	8
Övriga	10	10	8	10
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %

¹⁷ Sökningar gjordes på följande termer: "högre utbildning", "higher education", universitetspedagogik, högskolepedagogik, universitet, university, akademi, academy, högskolepolitik.

¹⁸ Sökningar gjordes på: lärarutbildning, sjuksköterskeutbildning och civilingenjörsutbildning.

¹⁹ Sökningar gjordes på följande som fritext: vetenskapsstudier, science and technology studies; följande som ämnesord: vetenskapshistoria, vetenskapssociologi, sociology of sciences och följande som trädsökning: naturvetenskaplig forskning och naturvetenskapliga institutioner, allmän- idé och lärdoms historia, allmän vetenskaplig och kulturell verksamhet, kunskapsteori och vetenskapsteori, samhälls- och rättsvetenskapliga institutioner, högskolan, forskarutbildning.

²⁰ Genomgående har procentandelar justerats så att summan blir 100 procent.

Av tabellen framgår att antalet publikationer inom fältet högre utbildning ökar över tid. Två publikationstyper är avsevärt mer frekvent förekommande än andra. Det gäller konferensbidrag som över hela perioden och under respektive delperiod utgör ungefär en tredjedel av publikationerna. En nästan lika stor andel utgör tidskriftsartiklarna vars andel ökat från den första perioden till den sista. Därtill finns flera publikationstyper runt 10 % med små förändringar över tid. Noterbart är att avhandlingarnas och rapporternas andel minskar och att en viss ökning sker för publicering av bokkapitel. Mönstret är likartat även när publikationerna som fokuserar professionsutbildningarna exkluderas. Utvecklingen mot en ökad andel tidskriftsartiklar och minskad andel rapporter är dock ännu tydligare.

Andelen referee-granskade publikationer ökar

I SwePub kan publikationer karakteriseras vetenskapligt utifrån kategorierna refereegranskat, övrigt vetenskapligt och populärvetenskapligt material. Som tabell 14 visar är det ytterst få populärvetenskapliga publikationer. Noteras kan dock att andelen minskar över tid. En tänkbar förklaring är att det inte finns samma incitament för att rapportera in dessa och att de därför kan vara underrepresenterade.

Tabell 14 Vetenskaplighet i publikationer om högre utbildning (2000-2013)

VETENSKAPLIGHET (%)	2000-2004 N=711	2005-2009 N=2374	2010-2013 N=1934	2000-2013 N=5019
Refereegranskat	26	39	52	42
Övrigt vetenskapligt	62	55	45	52
Populärvetenskapligt	12	6	3	6
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %

Störst andel publikationer (52 %) finns i kategorin "övrigt vetenskapligt". Men andelen minskar från 62 % i den första perioden till 45 % i den tredje perioden samtidigt som det omvända förhållandet gäller för referee-granskade publikationer som går från 26 % till 52 %. Om professionsutbildningar exkluderas är mönstret än mer uttalat. Till exempel ökar de referee-granskade publikationerna från 25 % till 73 % samtidigt som övrigt vetenskapligt material minskar från 63 % till 25 %.

Engelska – det alltmer dominerande vetenskapliga språket

Allt fler forskare publicerar sina resultat på engelska. Detta gäller generellt för dels olika typer av publikationer, dels publikationer som antingen fokuserar professionsutbildningar eller ej, dels som en förändring som kan iakttas över den studerade perioden. Under den tredje perioden (2010-2013) är det bara drygt en fjärdedel av publikationerna som är på svenska och utan professionsutbildningarna är motsvarande siffra cirka en femtedel.

Tabell 15 Språk i publikationer om högre utbildning (2000-2013), källa SwePub

PUBLIKATIONSSPRÅK (%)	2000-2004 N=711	2005-2009 N=2374	2010-2013 N=1934	2000-2013 N=5019
Svenska	44	38	25	34
Engelska	51	61	73	65
Övriga	1	1	2	1
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %

Den förändringsriktning som kan identifieras ifråga om språk i samtliga publikationer gäller också för avhandlingarna, om än inte i samma omfattning. Likväl är förskjutningen mot allt fler avhandlingar på engelska tydlig, från den första perioden till den tredje.

Tabell 16 Språk i avhandlingar om högre utbildning (2000-2013), källa LIBRIS

AVHANDLINGSSPRÅK	2000-2004 N=129	2005-2009 N=164	2010-2013 N=111
Svenska	64	45	38
Engelska	36	55	52
TOTALT	100 %	100 %	100 %

Tilläggs kan att år 2000 skrivs tre fjärdedelar av avhandlingarna på svenska och 2013 är det bara lite mer än en tredjedel som är på svenska. Vad som inte heller framgår av tabellen är att det också finns en mixad språkvariant i en del sammanläggningsavhandlingar där kappan och titeln kan vara på svenska och artiklarna på engelska. Dessa avhandlingar, som förvisso är relativt få, är här registrerade som avhandlingar skrivna på svenska.

Från monografier till sammanläggningsavhandlingar

Förändringen av språk i avhandlingar är samtidigt med att allt fler doktorander gör sammanläggningsavhandlingar. Format och språk följs med andra ord åt. Det sker en relativt stor minskning av monografier från den första perioden (87 %) till den andra perioden (75 %) för att till den tredje perioden minska än mer så att endast drygt hälften (52 %) av avhandlingarna är monografier.

Tabell 17 Format för avhandlingar om högre utbildning (2000-2013). Källa LIBRIS.

AVHANDLINGSFORMAT (%)	2000-2004 N=129	2005-2009 N=164	2010-2013 N=111
Monografi	87	75	52
Sammanläggning	13	25	48
TOTALT	100 %	100 %	100 %

År 2000 var nästan alla (96 %) avhandlingar inom detta område monografier och vid slutet av perioden 2013 är mer än hälften (56 %) sammanläggningsavhandlingar. Sett utifrån förändringarna av språk i och format för avhandlingar är det rimligt att tala om en förändrad produktions- och publiceringspraktik.

Avgång med licentiat- eller doktorsexamen

Av de 404 avhandlingarna är 12 % licentiatavhandlingar. Andelen varierar sett över åren och är något högre fram till och med 2007 när nästan en tredjedel är licentiatavhandlingar. Det är dock en ovanligt hög siffra, mer vanligt är cirka 10 % till knappt 20 %. Licentiatavhandlingarna produceras vid både äldre och yngre universitet och fackhögskolor likväl som andra högskolor. Dessa avhandlingar fokuserar ibland professionsutbildningar, företrädesvis lärarutbildning, men ofta också andra aspekter och de är skrivna av författare som tillhör en rad olika discipliner. Tilläggas kan att många författare med en licentiatavhandling senare lägger fram en doktorsavhandling. Licentiatexamen fungerar därmed som både en ändstation och en mellanstation.

Stor samhällsvetenskaplig dominans för forskning om högre utbildning

Vi har använt de inom SwePub etablerade kategorierna för att differentiera mellan olika vetenskapsområden. Dessa utgår i sin tur från indelningar fastlagda av Högskoleverket. Av tabell 18 framgår fördelningen över respektive period och totalt för 2000-2013 för samtliga publikationer.

Tabell 18 Publikationer om högre utbildning (2000–2013), fördelning över vetenskapsområden. Källa SwePub.

ÄMNE (HSV) %	2000–2004 N=711	2005–2009 N=2374	2010–2013 N=1934	2000–2013 N=5019
Samhällsvetenskap	44	34	52	42
Naturvetenskap	2	3	7	4
Med. och hälsovet.	1	2	5	3
Humaniora	2	3	7	4
Teknik	2	3	5	4
Lantbruksvetenskap	0	0	0	0
Okategoriserade	49	56	24	43
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %

Noteras bör att det är en mycket stor andel publikationer som inte är kategoriserade. Under period tre är dock läget något bättre med knappt en fjärdedel okategoriserade. För samtliga perioder framträder samhällsvetenskap som det klart dominerande området. Frånsett lantbruksvetenskap har övriga vetenskapsområden endast 5-7 % av publikationerna. Detta bör ställas i relation till den framträdande roll Karolinska institutet har i den bibliometriska redovisningen ovan. Mönstret ser om vi fokuserar period tre likartat ut när publikationer med inriktning mot professionsutbildningarna exkluderas med en något ökad andel inom samhällsvetenskap samtidigt som det är färre okategoriserade. Skillnaden består i att fördelningen är mer konstant över tid här. Dominansen för samhällsvetenskap kan också utläsas av till vilket område avhandlingarna kan föras.

Högre utbildning – en forskningsfråga för äldre universitet och högskolor

För att vidare beskriva för vem forskning om högre utbildning är en angelägenhet har vi också utifrån samtliga publikationer tagit reda på vid vilket lärosäte författarna har sin hemvist. För att förenkla bilden har vi kategoriserat universitet och högskolor i äldre och yngre universitet samt fackhögskolor och högskolor. Vi fokuserar period tre där databasen är mer fullständig och vi har redovisar i samma tabell data både med och utan publikationer som specifikt fokuserar professionsutbildningarna. Då SwePub är en databas som bakdateras finns jämfört med tidigare avrapporterade data skillnader i antalet poster som inkluderas, men vår bedömning är att detta inte förändrar den övergripande bilden. Fördelningen av publikationer över lärosäten framgår av tabell 19.

Tabell 19 Publikationer om högre utbildning (2000-2013), fördelning över vetenskapsområden. Källa SwePub.

PRODUKTIONSENHET	2010-2013		2010-2013	
	inkl. professioner		exkl. professioner	
Äldre universitet	1087	48 %	820	60 %
Yngre universitet	252	11 %	151	11 %
Fackhögskolor	206	9 %	118	9 %
Högskolor	708	32 %	281	20 %
TOTALT	2253	100 %	1370	100 %

Först och främst kan vi slå fast att det finns en tydlig dominans för produktion av forskning kring högre utbildning vid de äldre universiteten. Det gäller särskilt när sökningen efter professionsutbildningar exkluderas då tre femtedelar av alla publikationer under perioden är producerade vid de äldre universiteten. Högskolorna är de lärosäten som kommer näst med nästan en tredjedel av produktionen när professionsutbildningarna inkluderas och en femtedel när de exkluderas. De yngre universiteten och fackhögskolorna står för ungefär en tiondel vardera av produktionen.

Vi kan se en liknande fördelning för avhandlingar. Nästan tre fjärdedelar (73 %) är producerade vid de äldre universiteten. I tabell 20 fokuserar vi spridningen av de avhandlingar som kommer från dessa, det vill säga 294 av de totalt 404 avhandlingarna.

Tabell 20 Produktionsenhet för avhandlingar om högre utbildning publicerade vid de äldre universiteten (2000-2013). Källa LIBRIS.

PRODUKTIONSENHET (%)	2000-2004	2005-2009	2010-2013	2000-2013
	N=109	N=106	N=79	N=294
Göteborgs universitet	26	22	23	23
Uppsala universitet	14	16	18	18
Lunds universitet	16	21	10	16
Umeå universitet	20	10	16	16
Stockholms universitet	18	14	14	14
Linköpings universitet	6	17	19	13
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %

Av avhandlingarna som produceras vid de äldre universiteten står under hela perioden (2000-2013) Göteborgs universitet för den största andelen, i

fallande ordning följd av Uppsala, Lunds, Umeå, Stockholm och Linköpings universitet. Ser vi till de olika delperioderna kan noteras att Göteborg hela tiden har en ungefär lika stor andel av publikationerna. Skillnaden är inte heller särskilt stor för Uppsala eller Stockholm. Däremot varierar Lund mer. Särskilt tydligt är att Linköpings andel ökar till period två, och denna nivå upprätthålls under period tre.

Tilläggs kan att av de yngre universiteten, som svarar för 11 % av den totala produktionen av avhandlingar 2000-2013, står Linnéuniversitetet för hälften av dem. Örebro och Karlstad delar på den andra hälften medan Mittuniversitetets andel av avhandlingarna är mycket ringa. Även fackhögskolorna står för cirka 11 % av avhandlingsproduktionen med Karolinska institutet och Luleå tekniska universitet som producenter för två tredjedelar av dessa avhandlingar. Övrigas bidrag är högst två avhandlingar över hela perioden. Slutligen kan noteras att högskolorna står för knappt 5 % och merparten av dessa är utgivna vid Malmö högskola och därefter Mälardalens högskola. Övriga har ytterst få eller inga publicerade avhandlingar inom området högre utbildning.

Även om vi inte har haft möjlighet att inom ramen för denna studie följa enskilda forskare och deras publikationer har vi noterat att andelen forskare med fler än 5 publikationer inom området är få och att nästan alla dessa finns vid de äldre universiteten. Dessutom har vi översiktligt "bläddrat igenom" de första 100 av de senast tillkomna artiklarna och kan konstatera att det är ovanligt att en tidskrift får många träffar. Det förefaller som om fältet besöks av många forskare mer sporadiskt och att fältet för publicering av forskning om högre utbildning är brett, för att inte säga svårdefinierbart. Men det senare är förstås att dra för långtgående slutsatser på vad som närmast får betraktas som nedslag i något som behöver studeras och analyseras vidare.

Publikationsmönstren varierar mellan lärosäten av skilda slag

Vi har ovan visat hur fördelningen ser ut totalt under denna period. I tabell 21 kan vi också se att skillnaderna inte är stora när vi upprättar rankinglistor för varje publikationskategori. Dessa anges i tabell 21 inom parenteser. I tabellen redovisas data för perioden 2010-2013 med professionsutbildningarna inkluderade.

Tabell 21 Andel och rangordningar för olika publikationstyper fördelade på lärosäten av skilda slag.

2010–2013 LÄROSÄTE	Artikel N=648	Konferens- paper N=849	Avhandling N=179	Kapitel N=297	Övriga N=280	TOTALT N=2253
Äldre universitet	44 % (1)	54 % (1)	49 % (1)	45 % (1)	43 % (2)	48 % (1)
Yngre universitet	14 % (3)	11 % (4)	11 % (4)	10 % (3)	7 % (3)	11 % (3)
Fackhögskolor	8 % (4)	12 % (3)	12 % (3)	5 % (4)	5 % (4)	9 % (4)
Högskolor	34 % (2)	23 % (2)	28 % (2)	40 % (2)	45 % (1)	32 % (2)
TOTALT	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

De äldre universiteten kommer först i alla publikationstyper utom övriga, där högskolor som annars är tvåa kommer på första plats. Yngre universitet och fackhögskolorna ligger nära varandra och växlar mellan att ta plats nummer tre och fyra. När det gäller publiceringen av bokkapitel och kategorin övriga är också äldre universitet och högskolor närmare varandra.

När sökningar på professionsutbildningarna exkluderas ökar andelen som publiceras av äldre universitet och det sker främst genom att högskolornas produktion minskar. Detta gäller dock inte konferenspaper där läget är konstant. De äldre universitetens andel ligger mellan 52 % (konferenspaper) och 67 % (artiklar).

Om vi istället analyserar olika slags publikationer sett utifrån respektive lärosätetyp framträder likheter mellan å ena sidan de äldre universiteten och fackhögskolorna och å andra sidan de yngre universiteten och högskolorna. Detta framgår av tabell 22.

Tabell 22 Andel olika publikationstyper för skilda typer av lärosäten.

2010–2013 LÄROSÄTE (%)	Artikel	Konferens- paper	Avhandling	Kapitel	Övriga	TOTALT
Äldre universitet N=1087	26	42	8	13	11	100 %
Yngre universitet N=252	35	37	8	12	8	100 %
Fackhögskolor N=206	27	48	11	7	7	100 %
Högskolor N=708	31	28	7	17	17	100 %
TOTALT N=2253	29	38	8	13	12	100 %

För de äldre universiteten liksom för fackhögskolorna utgörs den största andelen av deras publikationer av konferenspaper och därpå följer artiklar. Övriga kategorier har runt en tiondel vardera av den totala produktionen för dessa lärosätetstyper. På samma sätt finns en likhet mellan de yngre universitetet och högskolorna. Dessa lärosäten har en mer jämn fördelning mellan artiklar och konferenser, även om dessa publikationssorter dominerar även vid de yngre universitetet och högskolorna. En något större andel av högskolornas forskare skriver kapitel i böcker och publicerar sig i texter som finns under kategorin övrigt (se not 6). Utan professionsutbildningarna blir bilden något annorlunda. För de äldre universitetet ökar andelen artiklar medan konferenspaper minskar. Så är också fallet för fackhögskolorna om än inte i lika stor omfattning. För de yngre universitetet och högskolorna är situationen mer oförändrad, även om andelen konferenspaper ökat lite och artiklar minskat något.

Forskningen fokuserar främst undervisning, lärande och studenterfarenheter

Vi nyttjar i detta avsnitt de 404 avhandlingarna för att identifiera teman i forskningen om högre utbildning. Som i fallet med forskningsansökningarna och de internationella handböckerna använder vi oss av Tight's typologi och kategoriseringar.

Tabell 23 Teman i avhandlingar om högre utbildning, utifrån Tight's typologi källa LIBRIS.

TEMAN	2000-2004		2005-2009		2010-2013		2000-2013	
Teaching and learning	24	19 %	52	32 %	36	32 %	112	28 %
Course design	11	9 %	24	14 %	17	15 %	52	13 %
Student experience	30	23 %	35	21 %	19	17 %	84	21 %
Quality	0	0 %	2	1 %	0	0 %	2	1 %
System policy	15	12 %	13	8 %	11	10 %	39	10 %
Institutional management	27	21 %	12	7 %	8	7 %	47	11 %
Academic work	10	8 %	5	3 %	2	2 %	17	4 %
Knowledge and research	11	8 %	22	13 %	18	16 %	51	12 %
TOTALT	128	100 %	165	100 %	111	100 %	404	100 %

Övergripande för perioden gäller att forskarna framför allt har studerat aspekter som är förbundna med undervisning och lärande (28 %) och frågor relaterade till studenterna och deras erfarenheter (21 %). Som exempel på

den första kategorin kan nämnas studier om historiebegrepp, mentorskap och skrivsamarbete inom högre utbildning. Kategorin studenters erfarenheter är vid och rymmer exempel som handlar om upplevelser i studievardagen, studenter om studieframgång och könskränkande behandling. Inom respektive kategori är det ungefär en tiondel som behandlar design av kurser (t.ex. bilden som läromedel, basgrupper, flexibel utbildning, verksamhetsförlagd utbildning), systempolicy (EU-policy om högre utbildning, reformpolicy), institutionell ledning (expansion och jämlikhet, ledning och resursallokering) respektive kunskap och forskning (forskarens socialisation, forskningens nytta, populärvetenskap). Övriga kategorier – akademiskt arbete (akademiska frihetens gränser) och kvalitetsfrågor (utvärdering) – har en ännu lägre andel.

Några trender kan urskiljas. Från period 1 (2000-2004) till period 2 (2005-2009) sker en ökning av studier av undervisning och lärande (från 19 till 32 %) samtidigt som forskningen om institutionell ledning och organisering av högskolan avtar (från 21 till 7 %). I båda fallen håller också dessa förändringar i sig under den tredje perioden (2010-2013). Publikationer kring kvalitet, utvärderingssystem och liknande är under hela tiden mycket begränsade.

Två fördjupningsexempel

Vi har i samband med ett forskningsprojekt om högre utbildning påbörjat uppbyggnaden av en databas för avhandlingars abstract. Inom ramen för projektet inventerar vi bland annat avhandlingars disciplinära hemvist, handledare, opponent, vilka perspektiv, teoretiska utgångspunkter och metoder som används samt nyckelord. Här ska några av dessa data användas och vi avgränsar oss till två exempelår 2010 och 2013 om sammantaget 64 avhandlingar.

Ungefär en tredjedel av avhandlingarna under dessa två år är framlagda i utbildningsvetenskapliga ämnen, i första hand i pedagogik, men också i didaktik och utbildningsvetenskap. Cirka en fjärdedel av studierna har bedrivits inom samhällsvetenskapliga discipliner som datavetenskap, sociologi, ekonomi, arbetslivsvetenskap, med flera. Inom humaniora – i första hand språk och historia – finns cirka en sjättedel av avhandlingarna. Nästan lika många är producerade inom medicin och farmaci, särskilt omvårdnadsforskning, medicin och hälsovetenskap, men också social farmaci.

Vi har för de två åren uppgifter om 107 personer som varit antingen huvud- eller biträdande handledare. Endast sju av dessa har varit handledare i mer än ett fall. Opponentgruppen sammanfaller inte till någon del med handledargruppen och ingen person har varit opponent på mer än en av avhandlingarna i detta case.

En stor variation finns vad gäller vilken typ av eller vilka data som används. Här finns exempel på intervjuer med olika aktörer, surveys som riktar sig till olika grupper, policydokument av skilda slag, från olika tidpunkter och från olika nivåer, databaser (longitudinella, registerdata, egenbaserade), arkivmaterial, bloggar, studenttexter (narrativ, uppgifter), observationer (videoinspelningar), med flera. Det är vanligt att inom en studie använda flera olika material, även om det också finns gott om exempel på studier som nyttjar data från endast en källa. Vanligast är i det fallet intervjuer, även om exempel också finns på dokument respektive enkätstudier.

Multimetodansatser är mot den här bakgrunden en vanlig strategi, vilket i några avhandlingsarbeten sammanfaller med att undersökningen är utformad som en casestudie och/eller har aktionsinriktad forskningsansats. Det finns emellertid också inslag av studier som kan karakteriseras i första hand som kvantitativt eller kvalitativt inriktade sett utifrån den typ av data som studierna har sin grund i.

Teoretiskt kan vi urskilja tre huvudgrupper av ansatser vid sidan av en restkategori med övriga. En grupp knyter an till den kulturhistoriska skolan inklusive socio-kulturella och etnometodologiska perspektiv – lärande av skilda slag är ofta i fokus för dessa studier. En annan grupp som är mer inriktade mot system och organisation använder olika governance-, nätverks-, kommunikations- och diskursteoretiska samt nyinstitutionella ansatser.

Ytterligare en grupp är mer inriktad på socialisations- och reproduktionsprocesser och deras konsekvenser. Här finns referenser till samhällsvetare som Bernstein, Bourdieu, Dewey och Habermas och till läroplansteoretiska perspektiv. Det finns också exempel, men inte många, på genus- och intersektionalitetsperspektiv.

Sammanfattning forskningspublikationer svenska lärosäten

Vi har i detta kapitel sökt systematiskt kartlägga publikationer om högre utbildning vid svenska lärosäten. Inledningsvis gjordes ett nedslag i två svenska tidskrifter som helt eller delvis fokuserar just högre utbildning: e-tidskriften Högre utbildning samt Pedagogisk forskning i Sverige. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de bägge tidskrifterna har något olika tonvikt och fokus. Medan artiklarna i Högre utbildning domineras nästan fullständigt av Tight's första tre kategorier, det vill säga högskolepedagogiska, undervisningsnära frågeställningar, har Pedagogisk forskning i Sverige flera artiklar som behandlar system, policy och forskning. Ingen av tid-

skrifterna har dock något starkt inslag av artiklar om institutionell ledning, kvalitet eller akademiskt arbete. Antalet artiklar är utspridda över många författare. Det går med andra ord inte att urskilja forskare med högre utbildning som forskningsfokus.

När vi flyttar blicken till samtliga publikationer av forskare vid svenska lärosäten under det senaste decenniet kan vi se att de främst kommunicerar genom konferensbidrag och artiklar samt att andelen referee-granskade publikationer ökar, kanske på bekostnad av rapporter och populärvetenskapliga skrifter. Generellt gäller att allt fler publicerar sig på engelska. För avhandlingar sammanhänger det med att en stor andel av doktoranderna nu skriver sammanläggningsavhandlingar. Det är en stor dominans av samhällsvetenskapliga forskare inom fältet forskning om högre utbildning, även om det också finns många inom andra vetenskapsområden. Merparten forskare har sin hemvist vid de äldre universiteten, men många finns också vid högskolor. Det framstår också som om många forskare besöker fältet från tid till annan och att de också publicerar sig i många olika fora. Vi har också noterat att publikationsmönstren skiljer sig åt mellan lärosäten. Likartade publikationsmönster återfinns hos äldre universitet och fackskolor. Här ligger en stark tyngdpunkt på konferenspaper även om också artiklar är en frekvent kanal för forskningskommunikation.

Sett utifrån de 404 identifierade avhandlingarna om högre utbildning under perioden 2000-2013 kan vi slå fast en mycket stark dominans för de undervisnings- och studentnära kategorierna. Likaså en nästintill frånvaro av avhandlingar om kvalitet och akademiskt arbete. Inte heller system-, lednings- eller kunskap och forskningsfrågor studeras i någon större omfattning. Mot bakgrund av de två exempelåren för avhandlingar kan vi också konstatera att fältet utifrån gruppen handledare och opponenter inte framträder som sammanhållet. Vad gäller metoder stärks den bild som framkom av tidskriftsanalyserna. Teoretiskt fanns i förhållandet till det begränsade caset en relativt stor variation.

HÖGRE UTBILDNING – ETT MÅNGFACETTERAT FÄLT MED POTENTIAL

Vi konstaterade inledningsvis att högskolesektorns storlek, betydelse, komplexitet och förändringstakt motiverar att den särskilt uppmärksammas och att kunskapen om den högre utbildningen systematiseras och utvecklas.

Forskningen om högre utbildning tog fart under 1960- och 70-talen då tidskrifter, forskningscentra och andra riktade initiativ lade grunden till en mer riktad kunskapsproduktion inom sektorn. Alltsedan dess har frågan om hur forskningen ska organiseras varit aktuell. Den har rests särskilt i samband med etablerandet och nedläggningen av särskilda satsningar på forskning om högre utbildning.

Med denna översikt har vi mot bakgrund av tidigare översikter kartlagt initierad, pågående och nyligen genomförd forskning inom fältet högre utbildning. På empirisk grund och med utblickar mot internationell forskning om högskolan har vi samlat in och bearbetat en stor mängd data om svensk forskning om högre utbildning. Materialet har bestått av ansökningar till VR: UVK, VR: HS och RJ, avhandlingar, tidskrifter, internationella handböcker, festskrifter och andra publikationer. Vi har också använt oss av hemsidor för centra, institut och sällskap för forskning om högre utbildning samt rapporter och övrig litteratur som behandlar forskning inom kunskapsområdet. Här avslutningsvis diskuterar vi några centrala teman mot bakgrund av framkomna resultat.

Ett fält med många ansikten

Vi betraktar forskning om högre utbildning som ett mångfacetterat fält som tar form i skärningspunkten mellan policy, praktik och kunskapen om dessa. I den meningen utgör forskningen om högre utbildning en delmängd av sitt eget kunskapsobjekt. Ett liknande resonemang förs i en nyligen publicerad rapport som specifikt fokuserar forskarutbildningen och dess ledning (Elmgren *et al* 2014). I den internationella litteraturen anges denna närhet till politik och byråkrati och det egna forsknings- och utbildningsuppdraget som både en svårighet att bemästra och som en möjlighet. Att vara forskare inom ett fält som så påtagligt formas i en skärningspunkt kräver särskilda kunskaper om de olika verksamheter som bidrar till forandandet av fältet. Att studera den egna praktiken och kollegorna kan också kräva

både mod, erfarenhet och förstås vetenskapliga redskap för att upprätthålla den nödvändiga närheten och distansen.

Forskningen – en av flera kunskapsproducerande praktiker

Kunskapen om högskolan produceras på olika sätt och för olika syften. Inom akademien är den till kollegialiteten knutna peer review-processen ett uttryck för hur kunskap utvecklas mot bakgrund av beprövad erfarenhet och praxis. En annan snabbt växande informationskälla knuten till förvaltningen och olika kontrollsysteem är de så kallade evidensbaserade kvalitetssystemen.

Dessa utvecklas i snabb takt på regional, nationell och internationell nivå understödd av centrala myndigheter och aktörer som EU, OECD, Världsbanken med flera. För utveckling och upprätthållande av dessa system har utvecklats en rad system för att möjliggöra beskrivningar, jämförelser och ranking av skilda slag.

I förhållande till båda dessa kunskapsproducerande praktiker – den beprövade erfarenheten och de evidensbaserade kvalitetssystemen – är det centralt att forskningens röst är kontinuerligt stark, inte för att ersätta de andra utan för att bidra med det som är forskningens kännetecken – att på systematisk grund främja en ökad förståelse av den högre utbildning och förklara förutsättningar, processer och utfall samt deras konsekvenser. Det handlar med andra ord om en långsiktig kunskapsutveckling.

Fältet, disciplinerna och forskarnas hemvist

Vi har visat hur forskningen om högre utbildning oftast beskrivs som (minst) ett fält som består av ett flertal olika perspektiv och discipliner. Bland dessa är de humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnena dominerande. Det finns en mångfald vad gäller hemvist. Både i Sverige och internationellt finns en tyngdpunkt inom utbildningsvetenskapliga ämnen, men alltför forskare från andra ämnen studerar högre utbildning. Tilläggas kan att de äldre universitetet dominerar forskningen om högre utbildning, även om också de yngre universitetet, fackhögskolorna och högskolorna finns med på arenan. Påfallande litet forskning har bedrivits vid fackhögskolor och unga universitet.

Även på ett annat plan finns likheter mellan situationen i Sverige och internationellt. Få forskare har många publikationer inom området. Det kan tyda på att högre utbildning antingen är ett av flera olika studieobjekt

som forskare intresserar sig för, alternativt att forskare under en kortare tid vistas inom fältet för att sen återvända till sin moderdisciplin alternativt ett annat fält. Att studera rörelser i fältet över längre tid skulle kunna bidra med mer kunskap här.

Frågan kan resas om vilken forskning som tjänar utvecklingen av kunskapen om högre utbildning bäst. Det finns starka skäl att forskning om högre utbildning är ett delfält eller ett fall inom de etablerade disciplinerna, med nära koppling till den teori- och metodutveckling som där sker. Om högre utbildning blir ett kunskapsobjekt inom ett flertal discipliner, med olika utgångspunkter och angreppssätt, ökar kunskapen. Att jämföra fenomen och utvecklingslinjer inom fältet högre utbildning med andra sektorer är en väg för att undvika partikularism.

Vi menar att det behövs en mångfald i utförarledet. Vi tror inte att det räcker med forskning inom disciplinerna. Vi menar att det behövs både disciplinbaserad forskning och fokuserade centra/institut, i likhet med IVA:s projekt *Agenda för forskning* som nyligen dragit slutsatsen att det behövs fler institut för såväl grund- som praktknära forskning inom flera sektorer.²¹

Produktion, kommunikation och reproduktion

Snarare än att försöka överkomma den komplexitet som utmärker både den högre utbildningen och forskningen om densamma så finns i den en förutsättning som möjliggör särskilda former för produktion och reproduktion av kunskap liksom kommunikationen om denna kunskap. Det handlar om närheten mellan policy, praktik och omgivning, och det gäller relationen mellan disciplin/er och fält. Det förstnämnda skapar intresse för frågor och kunskap om den högre utbildningen och det senare ger förutsättningar för en interdisciplinärt grundad kunskap inom fältet.

Den svenska produktionen av kunskap om högre utbildning har kartlagts genom både forskningsansökningar/projekt och publikationer av skilda slag. Vi kan konstatera att det totala antalet projekt inte förändrats nämnvärt under perioden. Andelen projekt som handlar om högre utbildning, i den breda betydelse vi använt här, har legat relativt konstant. Det gäller även beviljandegrad. Vad beträffar teman kan noteras att frågor om lärande och undervisning har dominerat ansökningarna även om en viss förändring sker under de senare åren, runt 2011, då antalet ansökningar om system- och policyfrågor ökar något.

²¹ <http://www.iva.se/Projektverksamhet/Projekt/Agendaforskning/Delstudier/Praktikorienteradforskning/>

Ser vi till avhandlingar och forskares övriga publikationer finns det en ganska omfattande produktion. Det finns både publikationer som explicit fokuserar professioner och de som berör högre utbildning från andra perspektiv. Vi har identifierat förändrade publikationsmönster som innebär en ökning av artiklar och konferenspaper och en ökad användning av engelska språket. Därtill har antalet sammanläggningsavhandlingar ökat. Detta är en trend som inte är specifikt för forskning om högre utbildning, utan gäller samhällsvetenskapen generellt. Möjligheterna att söka och erhålla bidrag för studier av högre utbildning ser relativt goda ut både sett utifrån ansökningar och beviljandegrad, men också utifrån det relativt stora antalet avhandlingar.

De internationella publikationerna visar en ökning av artiklar som klassas av Thomson Reuters. Det kan förstås bero både på att det sker en faktisk ökning av forskningen och på ett förändrat publiceringsmönster. Det är intressant att konstatera att andelen artiklar som rör högre utbildning som publiceras i tidskrifter som inte är klassificerade som utbildning, ökar med tiden. De svenska publikationerna är talrika jämfört med de övriga nordiska länderna, men citeras något mindre än till exempel Danmark. Det är dock en liten del av den sammanlagda produktionen som kan fångas av bibliometrisk analys av Web of Science. Det visar bland annat det faktum att Karolinska institutet, som står för en mycket liten andel av det totala antalet publikationer, har en klart mer central position på fältet utifrån en bibliometrisk analys.

Innehållsligt identifierade vi två kluster inom forskningen om högre utbildningen, som ofta varit åtskilda: lärande och undervisning och policyfrågor. I likhet med tidigare översikter så ser vi alltså ett behov av att dessa förenas i större omfattning och vi kan också se ett uttalat behov av studier kring kvalitetssystem, lärosäten liksom det akademiska arbetet. Det behövs fördjupade studier för att mer utförligt beskriva och analysera behov av teoretisk och metodologisk utveckling.

En problematik som vi vill lyfta fram handlar om kommunikation och spridning av kunskap om högre utbildning samt förutsättningar för reproduktionen eller återväxten av forskare inom området och i förlängningen därmed också utvecklingen av kunskap. Vi har nämnt några konferenser och sällskap som har till uppgift att främja såväl framtagande av ny kunskap som spridningen av den. Vi konstaterar att det finns ett flertal internationella sådana med olika uppgifter och ambitionsnivå men att det finns få nationella, särskilt forskningsbaserade. Svenska forskare åker på konferenser och publicerar artiklar och papers och ingår därmed i olika kommunikationssammanhang. Det är utmärkt, inte minst ur kvalitets- och internationaliseringssynpunkt. Men avsaknaden av nationella arenor för forskare

i fältet inom olika discipliner att mötas på kontinuerlig basis är påtaglig. Möjligheterna att över disciplinränsar utveckla projekt, samarbeten och nätverk är därmed begränsade. Det är också här som basen för komparativa projekt finns.

Med ECHER visade vi ett exempel på hur försörjningen av den kommande generationens forskare kan se ut. I Sverige kan vi konstatera att det inom fältet saknas program för master- och forskarutbildningsnivå och att det inte heller finns några uttalade karriärvägar inom fältet högre utbildning. Tvärtom finns här en del återvändsgränder. Det är en situation som är vanlig i Europa. För närvarande befinner sig forskningen om högre utbildning internationellt och nationellt i ett generationsskifte och det oavsett om vi riktar blicken mot enskilda discipliner eller fältet högre utbildning.

Vår bedömning är att fältet forskning om högre utbildning rymmer en stor potential för att bidra till utvecklingen av både enskilda discipliner och det egna fältet. Det kräver dock att särskilda åtgärder vidtas för en långsiktig uppbyggnad av forskningsmiljöer, nationella mötesplatser för forskare och vägar in i fältet för unga forskare och för deras fortsatta karriär. Därmed kan också möjligheter skapas för att vidareutveckla fältet innehållsligt.

Angelägna forskningsområden

Avslutningsvis vill vi mot bakgrund av den empiriska insamlingen som gjorts, peka ut några angelägna områden. Dessa forskningsteman är inte bara underbeforskade utan i hög grad aktuella områden inom högskolesektorn.

Ny teknik, nya kommunikations- och undervisningsformer

Vi behöver fördjupa kunskapen kring betydelsen av införande och bruk av ny teknik och nya kommunikations- och undervisningsformer (exempelvis MOOC, flexibel undervisning, flipped classroom). Det rör till exempel konsekvenser som den nya tekniken och dess inverkan på undervisning och lärande har på den högre utbildningens innehåll och utformningen av curricula. Det handlar även om hur detta villkorar styrning, ledning och organisering av högre utbildning liksom konsekvenser för tillgänglighet, tillträde, rekrytering, mobilitet, meritering och arbetsvillkor för såväl studenter som lärare.

Akademiskt arbete

Baserat på de stora förändringarna som sker för anställda vid universitet och högskolor är det angeläget med flera studier av akademiskt arbete. Dessa

studier bör i större utsträckning än idag vara teoretiskt förankrade. Det är också angeläget att forskningsfrågorna mindre har karaktären av hävdande av rättigheter och privilegier. Det är vidare angeläget att forskning bedrivs även om övriga anställda inom akademien, inte enbart den akademiska personalen. Det gäller bland annat så kallade "third space professionals" eller hybrididentiteter, mellan undervisande och forskande personal och administration.

Kvalitet och kvalitetsarbete

Jämfört med andra länder bedrivs förhållandevis lite forskning om kvalitet i högre utbildning i Sverige. Detta rymmer en rad olika underteman, till exempel peer review, kvalitetsstyrning, kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling på olika nivåer i systemet. Det är således i hög grad en lednings- och maktfråga. Det handlar också om vem som definierar vad kvalitet är, hur det mäts och vilka konsekvenser resultaten får.

Kopplingen forskning – utbildning

Den högre utbildningen ska vara baserad på forskning men vilka uttryck det tar sig i olika utbildningar, på olika utbildningsnivåer och på olika lärosäten är mindre undersökt. Detta är en fundamental fråga för den högre utbildningen, som i grunden ställer frågan vad som är "högre" med högre utbildning.

Forskarutbildningen

Forskarutbildningen som ett fenomen som tar form i skärningspunkten mellan universitetets tre uppdrag – forskning, utbildning och samverkan – är ett både angeläget och underbeforskat område. Det gäller både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Studier behövs av forskarutbildningen som utbildning och forskning, dess olika utformningar och konsekvenser samt styrningen och ledningen av forskarutbildningen.

Styrning och ledning av högre utbildning

Ett annat underbeforskat område, som är högst livaktigt internationellt, är styrning och ledning av högre utbildning. Här behövs studier av t.ex. överstatlig (t.ex. EU) och statlig nivå samt olika chefs- och ledningsfunktioner inom universitet och högskolor. Förhållandet mellan kollegial ledning och linjestyrning liksom autonomi i förhållande till stat och näringsliv är några exempel på teman.

Högre utbildning som forskningsfält

Som vi betonar ovan är det också angeläget att följa, främja och beforska

högre utbildning som forskningsfält. Det är omgivet av starka samhällsintressenten som på goda grunder riktar förväntningar och krav mot området högre utbildning i vid bemärkelse. Då är det också centralt att vetandet om högre utbildning och produktionen av ny kunskap samt villkoren för detta byggs upp och kontinuerligt utvecklas vidare.

REFERENSER

- Amaral, A. & Magalhães, A. (2013). Higher Education Research Between Policy and Practice. In B. M. Kehm & C. Musselin (Eds) *The Development of Higher Education Research in Europe. 25 Years of CHER*, Rotterdam: SensePublishers.
- Askling, B. (2007) *Bedömning av kvalitet i nationella utvärderingar: Ett nytt inslag i den akademiska professionen. Pedagogisk forskning i Sverige.*
- Becher, T. & Trowler, P. (2001) *Academic Tribes and Territories. Intellectual Enquiry and the Culture of Disciplines. Second edition.* Buckingham: Open University Press.
- Boydjjeva, P. (2010) *The Routledge International Handbook of Higher Education. International Journal of Lifelong Education*, 29:6, 776-779.
- Bray, N. J., & Major, C. H. (2007). Status of Journals in the Field of Higher Education, *The Journal of Higher Education*, Vol. 82, No. 4 (July/August).
- Broady, D., Börjesson, M., Dalberg, T., Krih, J., Lidegran, I. (2011) *Inventering av svensk utbildningsvetenskaplig forskning. Redovisning av ett uppdrag för Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté.* Stockholm: Vetenskapsrådets rapportserie 2:2011.
- Clegg, S. (2012) Conceptualising higher education research and/or academic development as 'fields': a critical analysis, *Higher Education Research & Development*, 31:5, 667-678, DOI: 10.1080/07294360.2012.690369
- Dahlerup, D. (2010) *Jämställdhet i akademien - en forskningsöversikt.* Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan (DJ).
- Forest, J. J. F. & Altbach, P. G. (2006) (Eds.), *International handbook of higher education* Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Hansen, M., Lindblad, S. (2010) *Forskningskommunikation och publiceringsmönster inom utbildningsvetenskap. En studie av svensk utbildningsvetenskaplig forskning vid tre lärosäten.* Vetenskapsrådets rapportserie 10:2010.
- Henkel, M. (2013). Academic Identity and Autonomy in a Changing Policy Environment *Author (s)*; 49(1), 155-176.
- Kim, Lillemor & Olstedt, E. (2003). *Forskning om lärande i högre utbildning - en översikt.* Vetenskapsrådets rapportserie 2003:14.
- Lindberg, O. (2004) *Utbildningsvetenskap och utbildningvetenskaplig forskning - några europeiska nedslag.* Vetenskapsrådets rapportserie 2004:1-
- MacFarlane, B. (2012) POINTS FOR DEBATE. *The higher education research archipelago.* Higher Education Research & Development. Vol. 31, No. 1, February 2012, 129-131 Tight, M., Mok, K.H., Huisman, J. & Morphew, C.C. (Eds), (2009) *The Routledge International Handbook of Higher Education.* New York: Routledge.
- Nybom, T. (2007) *A rule-governed community of scholars: the Humboldt vision in the history of the European university.* In P. Maassen & P. Olsen (Eds), *University Dynamics and European Integration*, 55-80.

- Pettersson, O. (1992) Kunskap om kunskap - forskning och utveckling för universitet och högskolor. Utbildningsdepartementet Ds 1992:98. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Sandström, U. (2012). New Public Management och högre utbildning: en snabb forskningsöversikt. *Forskning om Forskning*, nr 1, 2012. www.forskningspolitik.se
- Tapper, T. & Palfreyman, D. (2000) *Oxford and the Decline of the Collegiate Tradition*. London: Woburn Press.
- Technopolis Group (2003) Att verka i det nya forskningslandskapet. Utvärdering av SISTER, Swedish Institute for Studies in Education and Research. Stockholm.
- Teichler, U. (1992) Research on higher education in Europe - Some aspects of recent developments. In E. Frackmann & P. Maassen (Eds.), *Towards excellence in European higher education* (pp. 37-61) Utrecht: Lemma.
- Teichler, U. (2003) The future of higher education and the future of higher education research. *Tertiary Education and Management*, 9(3), 171-185.
- Teichler, U. (2005). Research on Higher Education in Europe. *European Journal of Education*, Vol. 40, No. 4, 2005.
- Teixeira, P. (2013) Reflecting about current trends in higher education research: A view from the journals. In B.M. Kehm & C. Musselin (Eds) *The Development of Higher Education Research in Europe*, 103-120. Sense Publishers.
- Tight, M. (2003). *Researching higher education*. Buckingham, UK: SRHE/Open University-Press.
- Tight, M. (2008) Higher education research as tribe, territory and/or community: a co-citation analysis *High Educ* (2008) 55:593-605 DOI 10.1007/s10734-007-9077-1
- Tight, M. (2012a) *Researching Higher Education*. 2nd Edition. Buckingham, UK: SRHE/Open University Press.
- Tight, M. (2012b) Levels of Analysis in Higher Education Research, *Tertiary Education and Management*, 18:3, 271-288
- Tight, M. (2012c) Higher education research 2000-2010: changing journal publication patterns, *Higher Education Research & Development*, 31:5, 723-740, DOI: 10.1080/07294360.2012.692361
- Tight, M. (2013) Discipline and methodology in higher education research, *Higher Education Research & Development*, 32:1, 136-151
- Välilmaa, J. (2012) The relationship between Finnish higher education and higher education research. In S. Ahola & D. M. Hoffman. (Eds) *Higher education research in Finland. Emerging structures and contemporary issues*. Jyväskylä: Jyväskylä University Press.
- Wedlin, L. (2011) *Mål och resultatstyrning för högre utbildning och forskning – en kunskapsöversikt. Rapport till MOR*, RJ.
- Weiler, H. N. (2008) Keyword: International Research on Higher Education. *Scholarship Between Policy and Science*. *Zfe* (2008) 11:516-541 DOI 10.1007/s11618-008-0050-2

Den högre utbildningen i Sverige har under de första tio åren av 2000-talet genomgått stora förändringar: en expansion med mer heterogena studentgrupper och flexibla utbildningsformer, en målstyrd utbildning och forskning med tillhörande gransknings- och kvalitetssystem, resultatbaserad finansiering, en ökad nationell och internationell konkurrens samt nya styrnings- och ledningsvillkor efter avregleringar och sammanslagningar. Problem som kan relateras till massifiering, marknadisering och managerialism ställer den högre utbildningen inför en ny situation som utmanar en traditionell förståelse av akademisk kultur och den högre utbildningens identitet och syften.

Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman av Eva Forsberg och Lars Geschwind beskriver förutsättningarna för att bedriva och sprida forskning inom området högre utbildning. Denna forskningskartläggning innehåller även förslag till framtida forskningssatsningar och prioriteringar.

Västra Järnvägsgatan 3 | Box 1035 | 101 38 Stockholm | Tel 08-546 44 000 | vetenskapsradet@vr.se | www.vr.se

Vetenskapsrådet har en ledande roll för att utveckla svensk forskning av högsta vetenskapliga kvalitet och bidrar därmed till samhällets utveckling. Utöver finansiering av forskning är myndigheten rådgivare till regeringen i forskningsrelaterade frågor och deltar aktivt i debatten för att skapa förståelse för den långsiktiga nyttan av forskningen.

ISBN: 978-91-7307-261-8
